

Pyörälä Kati

Seksuaalikasvatuksen sisältö ja sen toteuttamiseen vaikuttavat tekijät oppilaille, joilla on tuen
tarpeita

Kandidaatintutkielma
KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA
Erityispedagogiikka
2022

Oulun yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta

Seksuaalikasvatuksen sisältö ja sen toteuttamiseen vaikuttavat tekijät oppilaille, joilla on tuen tarpeita (Kati Pyörälä)

Kandidaatin tutkielma, 43 sivua, 4 liitesivua

Toukokuu 2022

Tämä kandidaatin tutkielma on kirjallisuuskatsaus seksuaalikasvatuksen sisällöstä ja sen toteuttamiseen vaikuttavista tekijöistä oppilaille, joilla on oppimisen ja koulunkäynnin tuen tarpeita. Kirjallisuuskatsauksen aineisto koostui kansainvälisestä vertaisarvioituista tutkimusartikkeleista. Tutkimusaineiston tutkimuksissa oli mukana erityisopettajia ja muita ammattilaisia, jotka työskentelevät oppilaiden kanssa, joilla on tuen tarpeita. Lisäksi mukana oli tutkimuksia, joihin osallistuivat oppilaat, jotka opiskelivat erityiskoulussa tai koulussa, jossa tarjottiin oppilaan tarvitsemaa tukea. Tutkimusartikkelien analysoinnissa hyödynnettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä.

Seksuaalisuus on osa jokaista ihmistä. Seksuaalisuus vaikuttaa muiden muassa keho- ja minäkuvan muodostumiseen sekä ihmissuhteiden kehittymiseen. Seksuaalikasvatuksen tavoitteena on lisätä lasten ja nuorten tietoisuutta omista seksuaalisuuteen liittyvistä oikeuksista ja toisaalta velvollisuuksista muita kohtaan sekä tarjota tietoa seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuudesta. Seksuaalikasvatuksen tulee olla puolueettomaan, tutkittuun tietoon perustavaa.

Tutkimusaineiston mukaan seksuaalikasvatuksen aiheita olivat 1. seksuaalisuus ja seksuaalinen suuntautuminen, 2. seksuaalinen toiminta, seksi ja ihmissuhteet, 3. seksitaudit ja ehkäisy sekä 4. kehon kehittyminen ja itsestä huolehtiminen. Aiheet, jotka opettajat usein kokivat miellyttävimmiksi opettaa, olivat seksitaudit ja ehkäisy, anatomia sekä ihmissuhteet. Yksi vähemmän opetuksessa esiintyneistä aiheista oli seksuaalinen suuntautuminen, mikä näkyi käytännössä opetuksen heteronormatiivisuutena.

Opettajat toivat tutkimuksissa esille seksuaalikasvatukseen liittyvän koulutuksen puutteellisuuden tai jos koulutusta oli tarjolla, koulutus ei huomionnut niitä oppilaita, joilla on tuen tarpeita. Seksuaalikasvatuksen puuttuminen opetus suunnitelmista sekä puutteet ohjeissa ja sopivissa materiaaleissa vaikuttivat seksuaalikasvatuksen toteutumiseen. Yksi oppilaaseen liittyvistä seksuaalikasvatukseen vaikuttavista tekijöistä oli tutkimusaineiston mukaan esimerkiksi vaihtelu kognitiivisissa taidoissa. Vanhempien suhtautuminen seksuaalikasvatukseen vaikutti siihen, osallistuiko oppilas seksuaalikasvatukseen.

Koska niiden oppilaiden, joilla on tuen tarpeita, seksuaalikasvatuksesta ei ole kotimaista tutkimustietoa tarjolla, haluaisin jatkaa aiheen tutkimista pro gradu-tutkielmassa. Tutkielmassa voisin joko selvittää jonkun erityiskoulun seksuaalikasvatuksen toteutumista tai erityispedagogiikan opiskelijoiden valmiuksia toteuttaa seksuaalikasvatusta tulevassa työssään.

Avainsanat: seksuaalisuus, seksuaalikasvatus, vammaisuus, erityispedagogiikka, erityiskoulu

University of Oulu

Faculty of Education

Content of sexuality education and factors affecting sexuality education for learners with special needs (Kati Pyörälä)

Bachelor's thesis, 43 pages, 4 appendices

May 2022

This bachelor's thesis is a literature review of content of sexuality education (SE) and factors affecting SE for learners with special needs. Research material included international peer-reviewed research articles. Participants in most studies were special education teachers and other professionals who work with learners with special needs. Learners who participated in few studies were studying either in special school or in school where special education was offered. Articles were analyzed with content analysis.

Sexuality is a part of every human. Sexuality affects how person sees itself and its body and it creates base for relationships. The aim of SE is to increase childrens' and adolescents' awareness of rights and responsibilities related to sexuality and to offer information about sexuality, sexual orientations and gender identities. SE should base on unbiased research information.

Based on this literature review content of SE included 4 major themes: 1. sexuality and sexual orientations, 2. sexual action, sex and relationships, 3. sexually transmitted diseases and contraception and 4. anatomy and development of body. In research material teachers pointed out that sexually transmitted diseases, contraception, anatomy and relationships were the most common topics in teaching. SE was usually heteronormative because there was little education related to sexual orientations.

Teachers didn't have any or only little training to SE for learners with special needs. In many countries SE was not part of curriculums and there were no suitable guidance and resources to SE for learners with special needs. A wide range of learners' cognitive skills had an effect to the SE. Parents' views affected whether their children would participate SE class or not.

There were no previous national research data of SE for learners with special needs. That is why I want to continue to do research about this topic in my master's thesis. I would like to make research of special schools' SE in Finland or of special education students' ability to teach SE to learners with special needs.

Keywords: sexuality education, sex education, comprehensive sexuality education, disability, special education, special school

Sisältö

1 Johdanto	5
2 Teoreettinen viitekehys	7
2.1 Seksuaalisuus.....	7
2.2 Seksuaalikasvatus	8
2.3 Erityispedagogiikka ja erityiskoulu	9
3 Tutkimuksen toteutus	11
3.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset.....	11
3.2 Aineistonkeruu.....	11
3.3 Aineiston analyysi	13
4 Tutkimuksen tulokset	17
4.1 Seksuaalikasvatuksen sisältö	17
4.1.1 <i>Seksuaalisuus ja seksuaalinen suuntautuminen</i>	17
4.1.2 <i>Seksuaalinen toiminta, seksi ja ihmissuhteet</i>	18
4.1.3 <i>Seksitaudit ja ehkäisy</i>	20
4.1.4 <i>Kehon kehittyminen ja itsestä huolehtiminen</i>	20
4.2 Seksuaalikasvatuksen toteutumiseen vaikuttavat tekijät.....	21
4.2.1 <i>Opettajan koulutus, osaaminen tai asenne</i>	21
4.2.2 <i>Oppilaaseen liittyvät tekijät</i>	24
4.2.3 <i>Vanhemmat ja yhteisöt</i>	26
4.2.4 <i>Opetussuunnitelma, ohjeistukset tai säädökset</i>	28
4.2.5 <i>Käytettävissä oleva materiaali ja resurssit</i>	29
5 Johtopäätökset	31
6 Pohdinta	33
Lähteet	35

1 Johdanto

Oppilaiden ymmärrys omasta seksuaalisuudesta ja sukupuoli-identiteetistä kehittyy peruskoulun aikana, ja opetuksen tulee olla sukupuolitietoista (Opetushallitus [OPH], 2016, s. 28). Ihmisen kohtaamista kokonaisvaltaisesti voidaan pitää tavoitteena opetustyössä ja kasvatuksessa, mutta seksuaalisuus on usein se osa-alue kokonaisuudesta, jonka puheeksi ottamista ei välttämättä tapahdu (Ilmonen, 2006). Sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuus sekä näihin liittyvien vähemmistöjen oikeudet ovat havaintojeni perusteella olleet esillä esimerkiksi sosiaalisen median keskusteluissa. Keskusteluihin tutustuminen herätti minussa mielenkiintoa aihetta kohtaan, ja erityispedagogiikan opiskelijana halusin lähteä tutkimaan tätä ajankohtaista ja tärkeää aihetta niiden oppilaiden näkökulmasta, joilla on oppimisen ja koulunkäynnin tuen tarpeita.

Seksuaalioikeudet ovat osa ihmisoikeuksia ja jokaisella esimerkiksi sukupuoleen, ominaisuuteen vai vammaisuuteen katsomatta on oikeus näiden oikeuksien toteutumiseen (World Association for Sexual Health, [WAS], 2014). Seksuaalioikeuksiin kuuluu seksuaalisuuteen, seksuaaliterveyteen ja seksuaalioikeuksiin liittyvän tieteellisen ja ymmärrettävän tiedon saatavuus (WAS, 2014). YK:n yleissopimuksessa vammaisten oikeuksista varmistetaan esimerkiksi seksuaali- ja lisääntymisterveyteen liittyvien palveluiden järjestäminen vammaisille henkilöille (Suomen YK-liitto, 2015, s. 53). Seksuaalikasvatus kuuluu jokaisen seksuaalioikeuksiin ja siinä tulee huomioida muiden muassa tieteellinen täsmällisyys, ihmisoikeudet, sukupuolten tasa-arvo sekä kasvatettavan ikä (WAS, 2014).

Ihmisten kanssa kanssakäymisessä työntekijän roolissa olevan henkilön toimintaan kohtaamistilanteessa vaikuttaa henkilön omat kokemukset, koulutus sekä ammatillisuus (Ilmonen, 2005). Esimerkiksi kehitysvammaisten kanssa työskentelevät ovat kokeneet epävarmuutta seksuaalisuuteen liittyvistä asioista keskusteltaessa (Kaski, Manninen & Pihko, 2013, s. 211). Samoin Teittinen (2017) kertoo kehitysvammaisten seksuaalisuuden tutkimukseen liittyvän katsauksensa johdannossa, että vammaiset henkilöt ovat kohdanneet varautuneisuutta seksuaalisuuteen liittyen.

Tämä kandidaatin tutkielma on kirjallisuuskatsaus aiemmasta tutkimustiedosta koulujen seksuaalikasvatuksesta oppilaille, joilla on tuen tarpeita. Tulevana erityisopettajana koen tärkeäksi tutkia aihetta nimenomaan koulukontekstissa. Kirjallisuuskatsauksen tavoitteena on luoda katsaus koulussa toteutettavan seksuaalikasvatuksen sisällöstä sekä sen toteutumiseen vaikutta-

vista tekijöistä niille oppilaille, joilla on tuen tarpeita. Tutkimusaineistoni koostui kansainvälisistä vertaisarvioituista tutkimusartikkeleista, joiden analysoinnissa käytin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Toivon, että kandidaatintutkielmani lisää tietoisuutta seksuaalisuudesta ja seksuaalikasvatuksesta, sekä lisää rohkeutta seksuaalikasvatukseen.

2 Teorettinen viitekehys

Tässä osiossa määrittelen tutkittavaan ilmiöön eli niiden oppilaiden, joilla on tuen tarpeita, koulussa toteutettavan seksuaalikasvatukseen liittyvät keskeisimmät käsitteet, jotka ovat seksuaalisuus, seksuaalikasvatus sekä erityispedagogiikka ja erityiskoulu. Seksuaalisuuden ja seksuaalikasvatuksen määrittelyissä tuon lisäksi esille kehitysvammaisuuden näkökulman näihin käsitteisiin, sillä erityisesti älyllinen kehitysvammaisuus ja sen vaikutus seksuaalikasvatukseen tulee esille useissa aineistoni tutkimusartikkeleissa.

2.1 Seksuaalisuus

Cacciatore (2006) kuvaa seksuaalisuuden olevan ihmisyyden erottamaton ja merkittävä osa, joka ohjaa ihmisen toimintaa myönteiseen suuntaan oman kehon tuntemuksen ja ihmissuhteiden lähentymisen kautta. Cacciatoren mukaan lapsuudessa seksuaalisuus muotoutuu muun muassa oman kehon tuntemuksen lisääntymisestä, joka taas vaikuttaa minäkuvan, itsetunnon ja omanarvontunteen kehittymiseen. Pieni lapsi tutkii omaa ja ikätoverinsa kehoa, ja lapsi voi kokea mielihyvän tuntemuksia kosketuksesta tai hyväilystä (Brusila, 2020). Erilaisten tunteiden ja tuntemusta kohtaaminen on tärkeä osa lapsuuden seksuaalisuutta, jotta lapsi kohtaa mielihyvän, lohdun ja turvan kokemuksia (Brusila, 2020; Cacciatore, 2006).

Noin 3–9 vuoden ikäisinä lapselle alkaa kehittyä ihastumisen tunteita ja lapsi oppii ilmaisemaan näitä tuntemuksia ihastumisensa kohteelle, joka voi olla ystävä, eläin tai lelu, tai lapsi voi ilmaista ihastumistaan omaan vanhempansa (Korteniemi-Poikela & Cacciatore, 2015, s. 55–61). Korteniemi-Poikelan ja Cacciatoren (2015, s. 63) mukaan yleensä noin 6–12 vuoden iässä ihastuksen kohde vaihtuu omasta lähipiiristä sen ulkopuolelle ja ihastuminen yleensä kohdistuu tunnettuun henkilöön, esimerkiksi omaan idoliin.

Myöhemmin lapsi alkaa haaveilla todellisen kumppanin löytämisestä ja ihastumisen kohteet ovat lähellä olevia samanikäisiä tuttuja, mutta ihastus ja sen mukana tuomat reaktiot kehossa, kuten kämmien hikoaminen ja punastuminen, pyritään pitämään salassa (Korteniemi-Poikela & Cacciatore, 2015, s. 69–70). Lapsen minäkuva ja seksuaalinen identiteetti kehittyvät, kun lapsi alkaa nähdä myös itsensä mahdollisen parisuhteen osapuolena ja kotoa saatu tuki ja arvot omiin tunteisiin ja kokemuksiin antavat sille hyvän pohjan (Korteniemi-Poikela & Cacciatore, 2015, s. 71–72).

Cacciatoren (2006) mukaan nuoruudessa muuttava keho tuo uusia haasteita kehonkuvan ja itsetunnon kehittymisessä, sillä murrosiän tuomat muutokset, seksuaalisten tuntemusten lisääntyminen sekä itsensä vertailu toisiin aiheuttavat hämmennystä. Cacciatoren mukaan oman kehoonsa ja seksuaalisiin tuntemuksiin tutustuminen ja tottuminen luo lopulta pohjan sille, että seksuaalisia tuntemuksia halutaan alkaa jakaa muiden kanssa. Nuoruudessa sukupuoliasioihin ja seurusteluun liittyvät asiat alkavat kiinnostaa (Brusila, 2020; Cacciatore, 2006) ja rakastumisen kohteet ovat yleensä rajautuneita joko omaa tai vastakkaista sukupuolta oleviin kohteisiin (Cacciatore, 2006).

Kehitysvammaisuus ei poista ihmisen tarvetta läheisyyteen tai kumppanin löytämiseen, mutta esimerkiksi seksuaaliseen kehitykseen liittyvät fyysiset ominaisuudet voivat ilmetä myöhemmällä iällä (Kaski, Manninen & Pihko, 2013, s. 211). Kehitysvammaisuus voi tuoda haasteita henkilön itsensä ja kehonsa toiminnan ymmärtämisessä, jolloin esimerkiksi murrosiässä muuttuva keho voi aiheuttaa hämmennystä (Palonen-Munnukka, 2011, s. 25, 28). Kehitysvammaisen henkilön seksuaalisuuden on annettava kehittyä omassa tahdissa (Palonen-Munnukka, 2011, s. 27).

2.2 Seksuaalikasvatus

Seksuaalikasvatuksen tavoitteena on tarjota tietoa muiden muassa seksuaaliterveydestä ja seksuaalisesta hyvinvoinnista sekä tarjota tilaisuus sukupuolien ja seksuaalisuuksien pohtimiseen (Bildjuschkin, 2015). Seksuaalioikeudet, jotka ovat kaikkia koskevia ihmisoikeuksia, ohjaavat seksuaalikasvatusta ja näiden oikeuksien ymmärtämisen myötä nuori oppii kunnioittamaan omia oikeuksiaan sekä oppii toteuttamaan velvollisuuksiaan muiden ihmisten kohtaamisessa (Oinonen & Susineva, 2019, s. 18). Nuorten seksuaalikasvatuksen tarkoituksena on lisätä nuorten elämönhallintataitoja ja ohjata nuoria oman seksuaalisuuden ja seksuaalikäyttäytymisen itseenäiseen, vastuulliseen ja turvalliseen päätöksentekoon (Oinonen & Susineva, 2019, s. 8–9). Seksuaalikasvatusta tulee tarjota ikätasoisesti nuoren fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen kehitysvaihe huomioiden (Bildjuschkin, 2015; Palonen-Munnukka, 2011, s. 16), mutta esimerkiksi kehitykseen ja murrosikään liittyvää tietoa on nuorella oikeus saada ennen niiden ajankohtaisuutta (Oinonen & Susineva, 2019, s. 13).

Koulu toimii lapsille ja nuorille tiedon lähteenä sekä paikkana, jossa löydetään ja koetaan ihastumista ja rakastumista, kun taas kotoa usein opitaan arvoja ja asenteita (Korteniemi-Poikela & Cacciatore, 2015, s. 44). Seksuaalikasvatus voidaan jakaa ammattilaisten antamaan ohjaukseen,

joka perustuu viralliseen tietoon, sekä kodin kasvatustyön kautta saatuun seksuaalikasvatukseen (Oinonen & Susineva, 2019, s. 8). Lapsen tai nuoren lähipiiri eli esimerkiksi perhe ja kaverit toimivat usein epävirallisena lähteenä seksuaalisuudesta, kun taas virallisen seksuaalikasvatuksen tavoitteena on tarjota tutkimuksiin perustuvaa, puolueetonta ja monipuolista tietoa seksuaalisuudesta ja sukupuolen moninaisuudesta sekä lisätä lapsen ja nuoren tietoisuutta heidän oikeuksistaan (Oinonen & Susineva, 2019, s. 8).

Perusopetuksen opetussuunnitelman (OPH, 2016, s. 241) mukaan vuosiluokilla 3–6 seksuaalikasvatus näkyy osana ympäristöopin opetussisältöjä. Opetettavia sisältöjä ovat muassa ihmiskeho ja sen toiminta, tunnekasvatus sekä seksuaalisuus ja sen kehittyminen ikäkausi huomioiden (OPH, 2016, s. 241). Vuosiluokilla 7–9 seksuaalikasvatus näkyy taas terveystiedon opetuksen sisältöalueissa (OPH, 2016, s. 400). Seksuaalisuuden ja sen kehittymiseen lisäksi keskeisiä seksuaalikasvatukseen liittyviä sisältöalueita opetuksessa ovat esimerkiksi seksuaaliterveys, monimuotoisuus seksuaalisessa kehityksessä, tunnekasvatus sekä minäkuvan ja identiteetin kehittyminen (OPH, 2016, s. 400).

Erityisryhmien, kuten kehitysvammaisien tai autismin kirjoon kuuluvien, henkilöiden seksuaalikasvatuksessa tulee huomioida henkilön itsensä lisäksi hänen lähipiirinsä, koska henkilö yleensä tarvitsee tukea lähipiiriltänsä, joten lähipiirinkin tulisi olla tietoinen seksuaalikasvatukseen liittyvistä asioista (Örö & Oksanen, 2015). Lisäksi on tärkeää sopia lähipiirin ja kuntoutukseen liittyvän henkilökunnan kanssa yhteisistä näkemyksistä esimerkiksi seurusteluun liittyvistä säännöistä ristiriitatilanteiden välttämiseksi (Örö & Oksanen, 2015). Erityisryhmien seksuaalikasvatuksessa on huomioitava se, että henkilö, jolle seksuaalikasvatusta tarjotaan, ymmärtää sen, mitä tietoa hänelle annetaan ja miksi hän tarvitsee näitä tietoja (Örö & Oksanen, 2015). Lisäksi hänelle annettavan seksuaaliterveyskasvatuksen tulee olla ikätasoista niin kronologisesti kuin kognitiivisesti (Palonen-Munnukka, 2009, s. 36). Erityisryhmien seksuaalikasvatuksessa tulisi huomioida muiden muassa ryhmäkoot, aistiyliherkkyydet opetustilan valinnassa sekä mahdolliset kommunikaatioon tarvittavat apuvälineet, kuten kuvat (Örö & Oksanen, 2015).

2.3 Erityispedagogiikka ja erityiskoulu

Erityispedagogiikka on tieteenala, jonka tutkimuksen kohteena on niiden henkilöiden kasvatus, oppiminen ja koulutus, joiden tarpeet eivät täyty enemmistölle suunnatuilla kasvatus- ja koulutusjärjestelyillä (Kivirauma, 2015). Moberg ja Vehmas (2015) nostavat esille erityisopetuksen

eroavaisuuksia yleisen opetussuunnitelman mukaisesta opetuksesta. Heidän mukaansa erityisopetuksessa luodaan yksilölliset tavoitteet ja sisällöt opetukselle, ja niissä huomioidaan yksilön oppimisedellytykset. He tuovat esille myös erityisopetuksen pedagogisten opetusmenetelmien erityisyyden, sillä oppilaan yksilölliset tarpeet vaativat usein erilaisten ratkaisujen soveltamista sekä muutoksia muiden muassa opetuksen etenemisen ajankäytössä ja intensiteetissä. Suomessa erityisopetus kuuluu koulujärjestelmään ja erityisopettajien tukea on mahdollista saada muillekin oppilaille kuin tuen tarpeen päätöksen perusteella esimerkiksi yhteisopettajuuden kautta (Björn, Savolainen & Jahnukainen, 2017).

Kunnat ja valtio järjestävät erityisluokkia tai -kouluja esimerkiksi kuulo-, näkö tai liikuntavammaisille (Takala, 2010). Takalan (2010) mukaan erityiskouluja ja -luokkia ei nimetä diagnoosien mukaisesti, sillä oppilailla voi olla haasteita fyysisen vamman lisäksi esimerkiksi oppimisessa. Erityiskoulut toimivat usein myös muiden muassa oppimis- ja kehittämiskeskuksina, koska niissä on panostettu esimerkiksi esteettömyyteen ja erityisopetuksen kehittämiseen, ja tätä tietoa voidaan jakaa eteenpäin muille opetustyöhön (Takala, 2010). Erityiskoulut ja -luokat tarjoavat rauhallisemman oppimisympäristön niille, joille isot ryhmäkoot tuottavat ahdistusta ja he tarvitsevat oppimisessa yksilöllisempää ohjausta, mutta usein päämääränä tavalliseen yleisopetukseen siirtyminen (Takala, 2010).

3 Tutkimuksen toteutus

3.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Tämä kandidaatintutkielma on kuvaileva kirjallisuuskatsaus seksuaalikasvatuksen sisällöstä ja toteutumiseen vaikuttavista tekijöistä koulussa oppilaille, joilla on oppimisen ja koulunkäynnin tuen tarpeita. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tyypeistä tämä tutkielma on integroiva kirjallisuuskatsaus. Kuvailevalle kirjallisuuskatsaukselle luonteenomaista on, ettei kuvailevan kirjallisuuskatsauksen aineiston valintaan vaikuta tarkat säännöt, tutkittavasta ilmiöstä on tavoitteena muodostaa laaja-alainen kuvaus ja ilmiöön liittyviä ominaisuuksia voidaan tarvittaessa luokitella (Salminen, 2011). Integroivassa kirjallisuuskatsauksessa tutkittavaa ilmiötä voidaan tarkastella kriittisemmin verrattuna narratiiviseen kirjallisuuskatsaukseen ja integroivassa katsauksessa voidaan tarkastella erilaisilla tutkimusmenetelmillä toteutettuja tutkimuksia (Salminen, 2011).

Tämän kandidaatintutkielman tavoitteena on kuvailla koulussa toteuttavan seksuaalikasvatuksen sisältöä sekä niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat seksuaalikasvatuksen toteutumiseen niille oppilaille, joilla on tuen tarpeita. Integroivan kirjallisuuskatsauksen avulla on tavoite muodostaa aiempaan tutkimustietoon perustava katsaus, joka vastaa seuraaviin tutkielmalleni asetettuihin tutkimuskysymyksiin:

1. Mitä aiheita koulussa opetettavassa seksuaalikasvatuksessa käsitellään niiden oppilaiden kanssa, joilla on tuen tarpeita?
2. Mitkä tekijät vaikuttavat seksuaalikasvatuksen toteutumiseen oppilaille, joilla on tuen tarpeita?

3.2 Aineistonkeruu

Rajasin aiheitani niin, että käsittelen vain koulukontekstissa toteutettavaa seksuaalikasvatusta, jolloin poissuljen esimerkiksi vanhempien tai sosiaali- ja terveydenhuollon toteuttaman seksuaalikasvatuksen. Koulukontekstin lisäksi käsittelen niiden oppilaiden seksuaalikasvatusta, joilla on oppimisen ja koulunkäynnin tuen tarpeita. Koin, ettei tarkkaa rajausta esimerkiksi opettavien oppilaiden iästä ole tällöin tarpeen tehdä. Ennen kirjallisuuskatsauksen aineiston etsimisen aloittamista, on ensisijaista määritellä aiheeseen sopivat käsitteet (Metsämuuronen, 2006, s. 40). Kotimaisista tietokannoista aineistoa etsiessäni käytin hakutermejä seksuaalisuus,

seksuaalikasvatus, erityispedagogiikka, erityisopetus ja erityiskoulu. Kansainvälisissä tietokannoissa taas käytin hakutermejä sexuality, comprehensive sexuality education, sexuality education, sexual education, sex education, special education ja special school. Lisäksi käytin tarvittaessa tarkennuksena hakutermiä kehitysvammaisuus tai disability.

Aineiston etsimisessä käytin Oulun yliopiston tietokantoja, joita olivat Oula-Finna, EBSCOhost, ProQuest ja Scopus. Lisäksi käytin jonkin verran Google Scholaria. Aineiston hakemista toteutin lokakuun 2021 ja helmikuun 2022 välisenä aikana. On tärkeää käyttää tuoreita lähteitä, koska tutkimustieto on muuttuvaa ja kumuloituvaa (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2009, s. 113). Aluksi rajasin, että etsimäni tutkimusartikkelit olisivat julkaistu viimeisen kymmenen vuoden aikana eli aikavälillä 2011–2021, mutta jouduin ottamaan mukaan myös vuoden 2010, jotta löysin tarpeeksi juuri tutkielmani aiheeseen sopivia tutkimusartikkeleita ja nämä tutkimusartikkelit olivat relevantteja tutkimukseeni nähden.

Tutkittavaan ilmiöön liittyviä vertaisarvioituja tutkimusartikkeleita löysin otsikon ja/tai tiivistelmän perusteella noin 30. Aineiston valinnassa käytin apuna JUFO-portaalin luokittelua tutkimusartikkelien julkaisukanavista. JUFO-portaali on palvelu, jossa on Julkaisufoorumin arviointiin perustava luokitus koti- ja ulkomaisista julkaisukanavista (Julkaisufoorumi, 2021). Luokituksessa tason 1 julkaisukanaviin kuuluvat vertaisarvioidut, tieteellisiä tutkimustuloksia julkaisevat julkaisukanavat, kun taas tasoon 2 ja 3 kuuluvat asiantuntijajaneelin arvion mukaiset vaikuttavimmat ja korkeatasoisimmat tieteelliset lehdet, kirjakustantajat ja konferenssit (Julkaisufoorumi, 2021).

Halusin käyttää aineistonani tutkimusartikkeleita, jotka on julkaistu vähintään tason 1 julkaisukanavassa. Löytämistäni tutkimusartikkeleista 24 tutkimusartikkelia oli julkaistu tason 1 julkaisukanavalla ja yksi tutkimusartikkeli tason 2 julkaisukanavalla. Tässä vaiheessa siis muutamia tutkimusartikkeleita rajautui pois aineistostani, koska niiden julkaisukanavaa ei ollut luokiteltu JUFO-portaaliin. Yhden artikkelin kohdalla tarkistin kuitenkin Scopus-tietokannasta tutkimusartikkelin julkaisukanavan viittaustietoihin perustuvan tilastoinnin, jonka mukaan julkaisukanavan julkaisuihin oli viitattu kohtalaisesti, joten päätin ottaa kyseisen artikkelin mukaan aineistooni. Tarkemmin tutkimusartikkeleihin perehdyttyäni, rajautui aineistostani pois vielä kolme artikkelia, koska ne eivät lopulta vastanneet tutkimuskysymyksiini. Lopullinen tutkimusaineistoni koostui 23 tutkimusartikkelista, sisältäen sekä kvantitatiivisia että kvalitatiivisia tutkimuksia (Liite 1). Kaikki aineistoni tutkimusartikkelit olivat kirjoitettu englanniksi.

3.3 Aineiston analyysi

Tutkimusartikkelien analysoinnissa käytin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Aineistolähtöisessä analyysissä analyysiyksiköitä ei määritellä ennakkoon, vaan ne muotoutuvat aineiston mukaan yhdessä sen kanssa, mikä on tutkimuksen tarkoitus ja tehtävänasettelu (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 108). Tutustuessani tutkimusaineistooni eli tutkimusartikkeleihin seksuaalikasvatuksesta oppilaille, joilla on oppimisen ja koulunkäynnin tuen tarpeita, selkeimmin esille nousevia teemoja olivat seksuaalikasvatuksen sisältö sekä seksuaalikasvatuksen toteutumiseen vaikuttavat tekijät, joten nostin nämä kaksi teemaa analyysini perustaksi ja muodostin niiden avulla tutkielmani tutkimuskysymykset.

Analyysiyksikkönä voi toimia esimerkiksi sana, lause tai lausekokonaisuus (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 122). Alkuun etsin tutkimusaineistostani kahteen tutkimuskysymykseeni liittyviä lauseita ja virkkeitä, ja samalla osin jo luokittelen niitä sen mukaan, kumpaan tutkimuskysymyksistä lause tai virke vastasi. Alkuperäiset ilmaisut pelkistetään eli redusoidaan, eli ilmaisuja voidaan tiivistää ja huomioidaan aineistosta vain tutkimuksen kannalta olennaisimmat asiat (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 123). Tutkimusaineistoni ollessa englanninkielistä, tarkoitti pelkistäminen tässä aineistosta löytämieni lauseiden ja virkkeiden kääntämistä suomeksi mahdollisimman tiivistettynä ilmaisuna.

Tämän jälkeen etsin yhtäläisyyksiä pelkistettyjen ilmaisujen välillä. Tätä kutsutaan aineiston klusteroinniksi eli ryhmittelyksi, jossa analysoitavia ilmaisuja luokitellaan samaa ilmiötä tai käsitettä kuvaaviin luokkiin ja näistä luokista muodostetaan ilmiön tai käsitteen mukaan nimetty alaluokka (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 124). Yksi esimerkki seksuaalikasvatuksen sisällöstä esille nousseista ilmiöistä tai käsitteistä oli seksitauteihin ja ehkäisyyn liittyvät ilmaisut, ja tästä muodostui alaluokka ”Seksitauteihin ja ehkäisyyn liittyvä opetus”.

Ryhmittelyä jatketaan etsimällä yhtäläisyyksiä alaluokkien välillä ja muodostamalla niistä yläluokkia ja yläluokista edelleen tutkivan ilmiön mukaan nimetyiksi pääluokiksi (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 124–125). Esimerkiksi seksuaalikasvatuksen sisältöön liittyi erilaisia alaluokkia eri aihealueisiin liittyvistä opetuksen aiheista, joten niiden yläluokaksi nimettiin ”Seksuaalikasvatuksen sisältö”, jotka lopulta yhdistyi samaan teemaan eli ”Seksuaalikasvatuksen sisältö oppilaille, joilla on tuen tarpeita”. Aineiston käsitteiden luokittelu antaa siis suunnan tutkimuksen rakenteelle ja lisäksi tutkittavasta ilmiöstä voidaan muodostaa ennalta kuvauksia luokkien perusteella (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 124). Taulukoissa 1 ja 2 ovat esimerkit toteuttamistani

analyyseistä, joissa sovelsin Tuomen ja Sarajärven (2018) mukaista aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Analyysin loppuvaiheessa aineistoa käsitteellistetään eli abstrahoidaan, jolloin analysoitavan aineiston ilmaisuista muodostetaan teoreettisia käsitteitä ja lopulta johtopäätöksiä (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 125).

Taulukko 1. Chirawun, Hanass-Hancockin, Aderemin, de Reusin ja Henkenin (2014) tutkimusartikkelin sisällönanalyysi

Lähde	Alkuperäinen ilmaisu	Pelkistetty ilmaisu	Alaluokka	Yläluokka	Teema	
Chirawu, P., Hanass-Hancock, J., Aderemi, T., de Reus, L. & Henken, A. (2014). Protect or Enable? Teachers' Beliefs and Practices Regarding Provision of Sexuality Education to Learners with Disability in KwaZulu-Natal, South Africa. <i>Sexuality and Disability</i> , 32(3), 259–277.	<i>"The data revealed an overall positive attitude towards teaching most topics relevant to sexuality education believing that these need to be taught in special schools."</i>	Opettajilla on yleisesti positiivinen asenne opettaa suurinta osaa seksuaalikasvatukseen liittyviä aiheita ja he uskovat, että niitä on tarpeellista opettaa erityiskouluissa.	Opettajan koulutuksen, osaamisen tai asenteiden vaikutus seksuaalikasvatukseen toteuttamiseen	Seksuaalikasvatuksen toteuttaminen	Seksuaalikasvatuksen toteuttaminen oppilaille, joilla on tuen tarpeita	
	<i>"While items under the themes of relationships and personal skills scored relatively high, the items summarised under sexual behaviors scored lower, indicating that teachers were less inclined to discuss topics related to sexual activity, sexual responses and dysfunctions."</i>	Ihmisuhteisiin ja yksilöllisiin taitoihin liittyvät aiheet saivat korkeammat pisteet verrattuna seksuaaliseen käytökseen liittyviin aiheisiin, mikä voisi viitata siihen, että opettajat olivat vähemmän halukkaita keskustelemaan seksuaaliseen toimintaan ja toimintahäiriöihin liittyvistä aiheista.	Opettajan koulutuksen, osaamisen tai asenteiden vaikutus seksuaalikasvatukseen toteuttamiseen	Seksiin ja ihmisuhteisiin liittyvä opetus	Seksuaalikasvatuksen toteuttaminen	Seksuaalikasvatuksen toteuttaminen oppilaille, joilla on tuen tarpeita
	<i>"The data indicates that topics such as dating, marriage, and contraception are less likely to be discussed in the classrooms. Topics such as sexuality through the li-</i>	Aiheet, joista keskustellaan vähemmän todennäköisesti luokkahuoneissa ovat seurustelu, avioliitto ja ehkäisy. Aiheet, jotka puuttuvat luokkahuone- tai yk-	Seksiin ja ihmisuhteisiin liittyvä opetus	Seksiin ja ihmisuhteisiin liittyvä opetus Seksitauteihin ja ehkäisyyn liittyvä opetus Seksuaalisuuteen ja seksuaa-	Seksuaalikasvatuksen sisältö	Seksuaalikasvatuksen sisältö oppilaille, joilla on tuen tarpeita

	<p><i>fespan, masturbation, human sexual responses, fantasy, sexual dysfunction and abortion are absent from classroom or individual discussions at school. On the contrary, topics such as families, friendships, values, decision making, assertiveness, looking for help, STIs and sexual abuse were very likely to be discussed in the classrooms.”</i></p> <p><i>” Most of the educators (90.9 %) expressed the need for more materials to teach sexuality/HIV education in special schools. Twenty one (21.2%) teachers reported that they did not have any teaching materials for sexuality education available at their schools, while 47 (47.5 %) teachers found the materials available at their school to be unsuitable for their learners.”</i></p>	<p>silökeskusteluista, ovat seksuaalisuus elämänkaareissa, itsetyydytys, ihmisen seksuaaliset reaktiot, fantasia, seksuaaliset toimintahäiriöt ja abortti. Aiheet, joita hyvin todennäköisesti keskustellaan luokkahuoneessa, ovat perheet, ystävyyssuhteet, arvot, päätöksen teko, itsevarmuus, avun hakeminen seksitauteihin ja seksuaalinen hyväksikäyttö.</p> <p>Suurin osa opettajista ilmaisivat tarpeen saada lisää materiaalia seksuaalikasvatukseen ja HIV-opetukseen erityiskouluihin. Osalla opettajista ei ollut lainkaan seksuaalikasvatukseen liittyvää opetusmateriaalia ja osa opettajista piti saatavilla olevaa materiaalia sopimattomana heidän oppilailleen.</p>	<p>liseen suuntautumiseen liittyvä opetus</p> <p>Seksuaalikasvatukseen sopivan materiaalin vaikutus seksuaalikasvatukseen</p>	<p>Seksuaalikasvatuksen toteuttaminen</p>	<p>Seksuaalikasvatuksen toteuttaminen oppilaille, joilla on tuen tarpeita</p>
--	---	--	---	---	---

Taulukko 2. Laffertyn, McConkeyn ja Simpsonin (2012) tutkimusartikkelin sisällönanalyysi

Lähde	Alkuperäinen ilmaisu	Pelkistetty ilmaisu	Alaluokka	Yläluokka	Teema
Lafferty, A., McConkey, R. & Simpson, A. (2012). Reducing the barriers to relationships and sexuality education for persons with intellectual disabilities. <i>Journal of Intellectual Disabilities</i> , 16(1), 29–43.	<i>”Teachers also identified the need for training, and some stated that although they taught RSE they had never received any training on the subject.”</i>	Opettajat tunnustivat koulutuksen tarpeen ja osa totesi opettavansa ihmissuhteisiin ja seksuaalisuuteen liittyvää opetusta, vaikka eivät olleet koskaan saaneet koulutusta siihen.	Opettajan koulutuksen, osaamisen tai asenteiden vaikutus seksuaalikasvatuksen toteuttamiseen	Seksuaalikasvatuksen toteuttaminen	Seksuaalikasvatuksen toteuttaminen oppilaille, joilla on tuen tarpeita
	<i>”Teachers also report a lack of suitable RSE resources and the lack of funding available to invest in them if they did exist.”</i>	Opettajat kertoivat ihmissuhteisiin ja seksuaalisuuteen liittyvän opetuksen lähteiden olevan puutteellisia ja eikä ole rahoitusta olemassa olevien lähteiden investoimiseen	Seksuaalikasvatuksen sopivan materiaalin vaikutus seksuaalikasvatukseen Seksuaalikasvatuksen käytävissä olevat resurssit	Seksuaalikasvatuksen toteuttaminen	Seksuaalikasvatuksen toteuttaminen oppilaille, joilla on tuen tarpeita
	<i>”Several professionals reported that religious beliefs were a major reason for parents’ negativity to RSE because of their attitudes to methods of contraception and some forms of sexual behaviour”</i>	Useat ammattilaiset kertoivat, että uskolliset vakaumukset on suuri syy vanhempien negatiiviseen suhtautumiseen ihmissuhteisiin ja seksuaalisuuteen liittyvään opetukseen, koska heillä on tietty suhtautuminen eri ehkäisy menetelmiin ja joihinkin seksuaalisen käytäytymisen muotoihin	Vanhempien tai yhteisöjen vaikutus seksuaalikasvatukseen	Seksuaalikasvatuksen toteuttaminen	Seksuaalikasvatuksen toteuttaminen oppilaille, joilla on tuen tarpeita

4 Tutkimuksen tulokset

4.1 Seksuaalikasvatuksen sisältö

Koulussa niiden oppilaiden, joilla on tuen tarpeita, seksuaalikasvatuksen sisältöön liittyvistä asioista tutkimusartikkelissa toistuvia asioita olivat 1. seksuaalisuuteen ja seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvä opetus, 2. seksuaaliseen toimintaan, seksiin ja ihmissuhteisiin liittyvä opetus, 3. seksitauteihin ja ehkäisyyn liittyvä opetus sekä 4. kehon kehittymiseen ja itsestä huolehtimiseen liittyvä opetus. Seuraavissa osioissa esitellään tulokset edellä mainittuihin opetuksen sisältöihin liittyen.

4.1.1 Seksuaalisuus ja seksuaalinen suuntautuminen

Seksuaalisuuteen liittyviä keskustelunaiheita niiden oppilaiden kanssa, joilla on jokin vamma, olivat Chirawun, Hanass-Hancockin, Aderemin, de Reusin ja Henkenin (2014) tutkimuksen mukaan itsevarmuuteen, arvoihin ja päätöksen tekoon liittyvät aiheet. De Reusin, Hanass-Hancockin, Henkenin ja van Brakelin (2015) tutkimukseen osallistuneet opettajat toivat esille itsekunnioituksen ja oman kehon kunnioittamisen opettamisen. Samoin oppilaille, joilla on autismin kirjon häiriö, olisi tarpeellista opettaa itsetietoisuutta ja ymmärrystä siitä, keitä he ovat yksilöinä (Hatton & Tector, 2010). Seksuaalisuuteen liittyvät aiheet, jotka jäivät luokkahuone- tai yksilökeskusteluissa puuttumaan, olivat Chirawun ja kollegoiden (2014) mukaan seksuaalisuus elämänkaareissa sekä ihmisen seksuaaliset reaktiot.

Tutkimusaineiston perusteella seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvässä opetuksessa luonteenomaista oli se, että opetus oli yleensä heteronormatiivista (Löfgren-Mårtenson, 2012; Nelson, Odberg, Pettersson & Emmelin, 2020). Bahnerin (2018) tutkimuksessa seksuaali- ja ihmissuhdekasvatuksen opettaja piti tärkeänä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin liittyvien asioiden opettamista oppilaille, joilla on vamma, sillä heitä voidaan pitää aseksuaaleina ja he voivat sen vuoksi kokea haastavaksi tuoda seksuaalisuuttaan esille. Samoin Löfgren-Mårtenson (2012) toi tutkimuksessaan esille sitä, että pienempiin ryhmiin, kuten homoihin, lesboihin, biseksuaaleihin ja transsukupuolisiin, kuuluvat voivat tuntea todennäköisemmin ulkopuolisuutta seksuaalikasvatuksen keskittyessä heteroseksuaalisuuteen. Opetuksen heteronormatiivisuuden taustalla

oli Nelsonin ja kollegoiden (2020) tutkimukseen mukaan se, että opettajat olettivat tai uskoivat heidän oppilaidensa olevan heteroseksuaaleja.

Strnadován, Loblinzkin ja Dankerin (2021) tutkimuksessa haastatellut tytöt kertoivat, että heille oli seksuaalikasvatuksessa opetettu erilaisista seksuaalisista suuntautumisista ja sukupuoli-identiteeteistä, poikkeuksena yksi haastatteluun osallistunut tyttö, joka kertoi, ettei näitä asioita hänen koulussaan käsitelty. De Reusin ja kollegoiden (2015) tutkimuksen mukaan opettajat taas eivät käsitelleet seksuaaliseen suuntautumiseen liittyviä asioita seksuaalikasvatukseen liittyvien aiheiden opetuksessa. Hanass-Hancockin, Chappellin, Johnsin ja Nenen (2018) tutkimuksessa opettajat pitivät seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvää opetusta tärkeänä, jotta oppilaat tulevat tietoisiksi erilaisista seksuaalisista suuntautumisista ja lisäksi Nelsonin ja kollegoiden (2020) tutkimuksen mukaan opettajat opettivat oppilaita kunnioittamaan ja hyväksymään erilaisuutta.

4.1.2 Seksuaalinen toiminta, seksi ja ihmissuhteet

Lamoreyn (2010) mukaan seksi oli yksi riskien vähentämiseen liittyvän opetuksen aiheista. Sopivaan ja sopimattomaan koskettamiseen liittyvä opetusta käsiteltiin Hanass-Hancockin ja kollegoiden (2018) sekä Hattonin ja Tectorin (2010) tutkimuksissa. Hanass-Hancockin ja kollegoiden (2018) tutkimuksessa opettajat kertoivat kannustaneensa oppilaita tunnistamaan ja nimeämään erityisesti niitä tunteita, jotka liittyvät yhdessä sovittuun tai sopimattomaan kosketukseen. Henkilöille, joilla on autismin kirjon häiriö, tuli Hattonin ja Tectorin (2010) mukaan opettaa sitä, ketä, missä ja milloin on sopivaa koskettaa sekä kuka saa koskettaa ja missä ja milloin on sopivaa tulla kosketuksi. Hanass-Hancockin ja kollegoiden (2018) tutkimukseen osallistuneet opettajat pitivät sitä olennaisena, että pornografian aiheuttamasta hämmennyksestä seksuaalisessa käyttäytymisessä keskustellaan oppilaiden kanssa, mutta Bahnerin (2018) tutkimuksen osallistuneen seksuaalisuus- ja ihmissuhdekasvatuksen opettajan mukaan pornografiaa ole huomioitu riittävästi seksuaalikasvatuksessa.

Chirawun ja kollegoiden (2014) tutkimuksen mukaan vaikutti siltä, että opettajat olivat vähemmän halukkaita keskustelemaan seksuaaliseen aktiivisuuteen, toimintaa ja toimintahäiriöihin sekä fantasioihin liittyvistä aiheista tai aiheisiin liittyvää keskustelua puuttui kokonaan. De Reusin ja kollegoiden (2015) tutkimukseen osallistuneet opettajat eivät maininneet seksuaalista toimintaa tai erilaisia suhdemuotoja seksuaalikasvatukseen liittyvän opetuksen aiheissa. Rajattu

seksuaalikasvatus voi johtaa soveltavan tietämyksen puutteeseen, joka taas voi näkyä epävarmuutena ensimmäisessä yhdynnässä (Retznik, Wienholz, Höltermann, Conrad & Rieder-Heller, 2021).

Hanass-Hancockin ja kollegoiden (2018) tutkimukseen osallistuneet opettajat halusivat oppituntien sisältävän itsetyydytykseen liittyvien ”myyttien” korjaamista sekä keskustelua itsetyydytykseen liittyen. Tähän tutkimukseen osallistuneet opettajat opettivat oppilailleen, mitä on yksityisyys ja milloin itsetyydytys on sallittua. De Reusin ja kollegoiden (2015) tutkimukseen osallistuneet opettajat kokivat, että vaikka heidän oppilaansa harrastivat itsetyydytystä, oli itsetyydytyksestä keskusteleminen vaikeaa ja epämiellyttävää. Opettajat kokivat lisäksi epävarmuutta siitä, milloin esimerkiksi itsetyydytykseen liittyviä aiheita olisi oppilaan iän puolesta sopivaa opettaa ja kuinka pitkälle opetuksessa tulisi mennä (de Reus ym., 2015). Chirawun ja kollegoiden (2014) tutkimuksen sekä muutamien Strnadován ja kollegoiden (2021) tutkimukseen osallistuneiden mukaan itsetyydytykseen liittyviä aiheita ei käsitelty opetuksessa.

Ang ja Lee (2016) totesivat, että opettajat voivat pitää ihmissuhdetaitoihin liittyvää opetusta miellyttävänä. Chirawun ja kollegoiden (2014) tutkimuksen mukaan perhe ja ystävyysuhteet olivat ihmissuhteisiin liittyvässä opetuksessa aiheita, joista luokkahuoneessa keskusteltiin hyvin todennäköisesti. Seurustelu ja avioliitto olivat taas aiheita, joista heidän tutkimuksensa mukaan keskusteltiin todennäköisesti vähemmän luokkahuoneessa. Hanass-Hancockin ja kollegoiden (2018) tutkimukseen osallistuneet opettajat halusivat opettaa oppilaitansa ymmärtämään sen, mitä rakkaus tarkoittaa. Nelsonin ja kollegoiden (2020) tutkimuksen mukaan seksin lisäksi ihmissuhteet sekä asuminen kumppanin kanssa olivat seksuaalikasvatukseen sisältyviä aiheita. Strnadován ja kollegoiden (2021) mukaan myös lasten saaminen ja heistä huolehtiminen sekä naimisiinmeno kuuluivat seksuaalikasvatukseen.

Hatton ja Tector (2010) kuvailivat, kuinka oppilaille, joilla on autismin kirjon häiriö, itsetietoisuuden lisääminen autismin kirjon häiriön vaikutuksesta heihin itseensä auttaa heitä ymmärtämään, kuinka ystävyys- ja ihmissuhteet toimivat. Heidän mukaansa oppilaille, joilla on autismin kirjon häiriö, oli hyvä havainnollistaa visuaalisesti ihmissuhteita piireinä, joissa on erilaisia suhdemuotoja ja heille kerrotaan, kuinka ihmiset voivat liikkua tästä piiristä sisään ja ulos. Lisäksi he toivat esille, että ajatus intiimiyden vaikutuksesta näissä suhdepiireissä voisi toimia perustana seksuaalisen kanssakäymisen opettamisella, sillä se voisi olla avuksi havainnollistamaan näillä oppilaille sitä, kenen kanssa voi harrastaa seksiä.

4.1.3 Seksitaudit ja ehkäisy

Löfgren-Mårtensonin (2012) sekä Phashan ja Runon (2017) tutkimuksissa haastatellut oppilaat kokivat tärkeäksi saada seksuaalikasvatusta seksistä, seksitaudeista ja ehkäisystä. Löfgren-Mårtensonin (2012) tutkimukseen osallistuneet nuoret kertoivat, että erityiskoulun seksuaalikasvatusta keskittyi turvaseksiin ja ehkäisyyn, etenkin kondomien, käytön tärkeyteen. Turvaseksi, seksitaudit ja raskaudenehkäisy mainittiin Strnadován ja kollegoiden (2021) tutkimuksessa. Seksitaudit ja raskaus mainittiin seksuaalikasvatuksen opetuksen aiheina myös Nelsonin ja kollegoiden (2020) tutkimuksessa. Tsudan, Hartinin, Hapsarin ja Takadan (2017) tutkimukseen osallistuneet opettajat nostivat seksitaudit yhdeksi suosituimmista seksuaalikasvatuksen opettamiseen liittyvistä aiheista. Yksittäisistä seksitaudeista HIV ja siihen liittyvä opetus seksuaalikasvatuksessa mainittiin Aderemin (2014), Chirawun ja kollegoiden (2014), de Reusin ja kollegoiden (2015), Hanass-Hancockin ja kollegoiden (2018) sekä Louwn (2017) tutkimuksissa.

De Reusin ja kollegoiden (2015) tutkimuksen mukaan kondomien käytön tarpeellisuus oli yksi seksuaalikasvatuksen aiheista, mutta lisääntymisterveyteen liittyviä aiheita, kuten lisääntyminen ja ehkäisy, eivät opettajat maininneet opetettavissa aiheissa. Chirawun ja kollegoiden (2014) tutkimuksessa mainittiin, että avun hakemisesta seksitauteihin keskusteltiin luokkahuoneissa hyvin todennäköisesti, kun taas ehkäisystä keskusteltiin todennäköisesti vähemmän. Wickströmin, Larssonin ja Höglundin (2020) tutkimuksen mukaan ehkäisy oli yksi aiheista, jonka lähestyminen oli epävarmaa. Heidän tutkimuksensa mukaan aihetta käsiteltiin kyllä koulussa hieman, mutta tarkemmin sitä lähestyttiin usein vain silloin, kun sille ilmeni yksilöllinen tarve. Retznikin ja kollegoiden (2021) tutkimuksen mukaan taas heidän tutkimukseensa osallistuneet naiset eivät olleet saaneet ehkäisyyn liittyvää tietoa ymmärrettävällä kielellä, minkä todisti puutteellinen tietämys hormonaalisesta ehkäisystä.

4.1.4 Kehon kehittyminen ja itsestä huolehtiminen

Löfgren-Mårtensonin (2012) tutkimukseen osallistuneet nuoret pitivät anatomiaan liittyvää tietoa merkittävimpanä. De Reusin ja kollegoiden (2015) tutkimuksen mukaan kehon kehittyminen oli yksi seksuaalikasvatuksen aiheista. Kehon kehittymiseen liittyen myös murrosikä oli aineiston mukaan yksi seksuaalikasvatuksen aiheista (Löfgren-Mårtenson, 2012; Strnadová ym., 2021). Kuukautiset seksuaalikasvatuksen aiheena mainittiin Hattonin ja Tectorin (2010) sekä Strnadován ja kollegoiden (2021) tutkimuksissa. Hattonin ja Tectorin (2010) mukaan kuukautisiin liittyvä opetus linkittyi itsekäsityksen sekä kasvun ja kehityksen osa-alueisiin. Naisen

ja miehen vartaloihin liittyvä opetus oli myös osa seksuaalikasvatusta (Strnadová ym., 2021; Tsuda ym., 2017). Angin ja Leen (2016) mukaan ihmisen kehitykseen, erityisesti biologiseen kehitykseen liittyvää opetusta voitiin pitää miellyttävänä aiheena opettaa.

Henkilökohtainen hygienia oli yksi seksuaalikasvatuksen aiheista de Reusin ja kollegoiden (2015), Hattonin ja Tectorin (2010), Nelsonin ja kollegoiden (2020) sekä Phashan ja Runon (2017) tutkimuksissa. Puhtauteen ja likaisuuteen liittyvästä opetuksesta Hatton ja Tector (2010) korostivat, että oppilaiden, joille on autismin kirjon häiriö, kanssa tulisi olla tarkkana siitä, ettei korosteta liikaa puhtautta, vaan kerrotaan, että osa liasta on myös hyväksi. Phashan ja Runon (2017) tutkimukseen osallistuneiden opettajien mukaan oli tarve etenkin naispuolisten oppijoiden hygieniaan liittyvälle opetukselle.

Toinen asia, jonka katsoin kuuluvan tähän alaluokkaan, oli seksuaalinen hyväksikäyttö ja siltä suojautuminen. Seksuaalinen hyväksikäyttö mainittiin esimerkiksi Phashan ja Runon (2017) tutkimuksessa, jossa tutkimukseen osallistuneet naisopiskelijat toivat esille suurta tarvetta turvallisuuteen liittyvien asioiden tietämyksestä, erityisesti seksuaaliselta hyväksikäytöltä suojautumisesta, ennaltaehkäisystä ja tietoa toimintatavoista tilanteissa, jos on joutunut uhriksi. Chirawun ja kollegoiden (2014) mukaan seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvää keskustelua luokahuoneessa käytiin hyvin todennäköisesti. Myös Lamorey (2010) mainitsi hyväksikäytön osana riskien vähentämiseen liittyvän opetuksen aiheita.

4.2 Seksuaalikasvatuksen toteutumiseen vaikuttavat tekijät

Seksuaalikasvatuksen toteutumiseen vaikuttavia tekijöitä oppilaille, joilla on tuen tarpeita, olivat tutkimusaineiston mukaan 1. opettajan koulutus, osaaminen tai asenne, 2. oppilaaseen liittyvät tekijät, 3. vanhemmat ja yhteisöt, 4. opetussuunnitelma, ohjeistukset ja säädökset sekä 5. käytettävissä olevat materiaalit ja resurssit. Seuraavissa osiossa esitellään tutkimusartikkeleista löytyneet tulokset edellä mainittuihin osa-alueisiin liittyen.

4.2.1 Opettajan koulutus, osaaminen tai asenne

De Reusin ja kollegoiden (2015) tutkimuksen mukaan opettajat olivat saaneet jonkinlaista koulutusta seksuaalikasvatukseen, mutta sekä de Reusin ja kollegoiden (2015) että Louwn (2017) tutkimuksien mukaan koulutukset olivat kuitenkin suunniteltu tavalliseen kouluun, eivätkä kohdistuneet vammaisten oppilaiden erityistarpeisiin. Hanass-Hancockin ja kollegoiden (2018)

mukaan koulutus ja työvälineet mahdollistivat opettajia vastaamaan niihin tilanteisiin, joita he kohtasivat opettaessaan yksityiseen ja itsetyydytykseen liittyviä asioita. Lisäksi heidän mukaansa opettajien tulisi saada koulutusta ymmärtääkseen suostumukseen perustuvaa ja tervettä seksuaalista suhdetta, jotteivät he kommentoisi seksuaalista toimintaa kielteisesti. Ilman riittävä koulutusta ja tukea opettajat voivat luottaa omiin arvoihinsa ja kokemuksiinsa seksuaalikasvatukseen liittyen (Nelson ym., 2020).

Angin ja Leen (2016) tutkimuksen mukaan seksuaalikasvatus ei kuulu opettajan koulutukseen, mutta opettaja voi hankkia lisäkoulutusta aiheeseen suunnatuilta kursseilta. Laffertyn, McConkeyn ja Simpsonin (2012) tutkimuksen mukaan osa opettajista totesi opettavansa ihmissuhteisiin ja seksuaalisuuteen liittyvää opetusta, vaikka he eivät olleet koskaan saaneet siihen koulutusta. Baldwin ja Ventresca (2020) totesivat, etteivät opettajat olleet saaneet ammatillista kehittymistä seksuaalikasvatuksen opettamista varten. Ammattilaisten koulutus älyllisesti kehitysvammaisten henkilöiden seksuaalisuuteen liittyvien asioiden tukemiseen ja opettamiseen oli puutteellista (Aderemi, 2014; Tamas, Brkic Jovanovic, Rajic, Bugarski Ignjatovic & Peric Prkosovack, 2019), mikä taas johti puutteelliseen tietämykseen älyllisesti kehitysvammaisten henkilöiden seksuaalisista tarpeista ja seksuaalisesta käyttäytymisestä (Tamas ym., 2019).

Curtissin ja Ebatan (2016) tutkimukseen osallistuneista opettajista ne, jotka opettivat seksuaalikasvatusta oppilaille, joilla on autismin kirjon häiriö, viittasivat ammatilliseen kehitykseen tai haluun oppia lisää. Tässä tutkimuksessa ne opettajat, jotka suunnittelivat seksuaalikasvatuksen opettamista oppilaille, joilla on autismin kirjon häiriö, ilmaisivat halua kehittää taitojaan ja uskoivat koulutuksen auttavan jollain tavalla. Sekä de Reusin ja kollegoiden (2015) että Laffertyn ja kollegoiden (2012) tutkimukseen osallistuneet opettajat toivat esille koulutuksen tarpeen. Koulutus toisi heille paremman tietämyksen ja varmuuden seksuaalikasvatukseen (de Reus ym., 2015). Wickströmin ja kollegoiden (2020) tutkimukseen osallistuneet tiedostivat seksuaalikasvatukseen liittyvän koulutuksen parantuneen, mutta he eivät aina tienneet mistä ja miten he voisivat saada tukea. He toivoivat enemmän valvontaa ja yhteistyötä esimerkiksi muiden ammattilaisten kanssa, jotta he voisivat kehittyä ja saavuttaa korkeamman pätevyyden tason (Wickström ym., 2020).

Hanass-Hancockin ja kollegoiden (2018) tutkimukseen osallistuneet opettajat näkivät onnistuneen seksuaalikasvatuksen mahdollistajana kyvyn hyödyntää osallistavia menetelmiä sekä opettajan vilpittömän tavan esittää asioita saavan myös oppilaat avautumaan. Tsudan ja kollegoiden (2017) tutkimuksen mukaan ei ollut merkittävää eroa seksuaalikasvatukseen liittyvien

aiheiden opettamisen haastavuudessa ammattiurien pituuksien välillä, kun taas Nelsonin ja kollegoiden (2020) tutkimukseen osallistuneet opettajat kokivat, että vanhempien ja kokeneempien olisi luonnollisempaa käsitellä seksuaalikasvatukseen liittyviä aiheita. Opettajat de Reusin ja kollegoiden (2015) tutkimuksessa viittasivat siihen, että erityistarpeita omaavien oppilaiden opettamiseen sopivat metodit ja välineet olivat puutteellisia ja he kokivat epävarmuutta siitä, mitä heidän oli sallittua opettaa kullekin ikä- tai kehitysr ryhmälle. Wickströmin ja kollegoiden (2020) tutkimuksen mukaan henkilökunta koki haastavaksi sen, etteivät he tienneet mitä vaihtoehtoja ja velvollisuuksia heillä oli, kun he kohtasivat seksuaalikasvatukseen liittyviä tilanteita, ja lisäksi seksuaalikasvatuksen opettamista kehitysvammaisille pidettiin haastavana. Haasteena niiden oppilaiden seksuaalikasvatuksessa, joilla on autismin kirjon häiriö, oli Curtissin ja Ebatan (2016) mukaan ammattilaisten kokemuksen puute.

De Reusin ja kollegoiden (2015) tutkimukseen osallistuneet opettajat pitivät seksuaalikasvatuksen opettamista tärkeänä ja opettajat kokivat vastuuta ja tarvetta tarjota oppilailleen siihen liittyvää tietämystä. Chirawun ja kollegoiden (2014) tutkimukseen osallistuneilla opettajilla oli yleisesti positiivinen asenne opettaa suurinta osaa seksuaalikasvatuksen aiheita, ja he kokivat niiden opettamisen olevan tarpeellista erityiskouluissa. Tsudan ja kollegoiden (2017) tutkimukseen osallistuneista opettajista 95,4 % piti seksuaalikasvatusta vammaisille lapsille ja nuorille tärkeänä, ja tutkimuksen mukaan naisopettajat pitivät seksuaalikasvatusta tärkeämpänä miesopettajiin verrattuna. Hanass-Hancockin ja kollegoiden (2018) tutkimukseen osallistuneet opettajat pitivät myönteistä suhtautumista seksuaalikasvatukseen yhtenä onnistuneen seksuaalikasvatuksen mahdollistajana.

Wickströmin ja kollegoiden (2020) tutkimukseen osallistuneet korostivat sen tärkeyttä, että seksuaalisuus ja seksuaali-identiteetti on ihmisoikeus myös kehitysvammaisille yksilöille. De Reusin ja kollegoiden (2015) tutkimuksesta selvisi, että opettajat saivat itsevarmuutta siitä, että he voivat vaikuttaa yhteiskuntaan, auttaa ihmisiä ja nähdä edistymistä oppilaiden ja yhteisön jäsenten tietämyksessä. Aderemin (2014) tutkimukseen osallistuneet opettajat kokivat kulttuurisesta ja ammatillisesta näkökulmasta varmuutta opettaa seksuaalisuuteen liittyviä asioita.

De Reusin ja kollegoiden (2015) tutkimuksen mukaan esimerkiksi seksi ja itsetyydytys olivat monelle opettajalle tabuja kulttuurisesta ja uskonnollisten vakaumuksien näkökulmasta. Myös Hatton ja Tector (2010) toivat esille kulttuuriset asenteet itsetyydytystä kohtaan. Nelsonin ja kollegoiden (2020) mukaan opettajat kokivat jännitettä oikeuden ja vastuun välillä puhua seksistä, ja opettajat kuvailivat tabua ja hämmennystä seksiin liittyen, joka pitäisi saada poistettua,

jotta seksistä tulisi miellyttävä aihe opettaa. Löfgren-Mårtensonin (2012) mukaan, jos opetuksessa korostui heteronormatiivisuus, tarvitsivat opettajat teoreettisia työkaluja ja malleja lisätä tietoisuuttaan omista arvoistaan ja standardeista. Bahnerin (2018) tutkimuksen mukaan opettajat pitivät seksuaalikasvatus henkilökohtaisempaan aiheena opettaa, mikä tekee siitä haastavamman aiheen lähestyä.

Muutammat opettajat katsoivat seksuaalikasvatuksen kannustavan oppilaita seksuaalisiin aktiviteetteihin (Aderemi 2014; Phasha & Runo 2017). Phashan ja Runon (2017) tutkimuksessa muutammat opettajat lisäksi ilmaisivat pelkäävänsä, että he toimivat ortodoksisen kirkon vastaisesti opettaessaan seksuaalikasvatusta ja viisi opettajaa ilmaisivat, ettei seksuaalikasvatus heidän mielestään kuulu kouluun, vaan vanhemmat olisivat vastuussa seksuaalikasvatuksen opettamisesta. Työskentelytavat, jotka perustuivat opettajan omiin arvoihin ja kokemuksiin, saattoivat johtaa ristiriitaan oppilaan kulttuuristen ja uskollisten vakaumuksien kanssa, etenkin jos vakaumukset eivät olleet yhteneväiset opettajan omien kanssa (Nelson ym., 2020). Löfgren-Mårtensonin ja Ouisin (2019) tutkimukseen osallistuneet kertoivat seksuaalikasvatukseen liittyvien strategioiden olevan puutteellisia ja jokainen ammattilainen joutui tekemään yksilölliset päätökset omien henkilökohtaisten asenteiden ja arvojen pohjalta. Barnard-Brakin, Schmidtin, Chesnutin, Wein ja Richmanin (2014) tutkimuksessa selvisi, että opettajat saattoivat arvioida älyllisesti kehitysvammaista oppilaiden kykyä hyötyä seksuaalikasvatuksesta sen sijaan, että arvioisi jokaisen oppilaan seksuaalikasvatuksen tasoa ja suunnittelisi oppilaan tarpeet huomioon ottaen opetusohjelman.

4.2.2 Oppilaaseen liittyvät tekijät

Barnard-Brakin ja kollegoiden (2014) tutkimuksen mukaan ne oppilaat, joilla älyllisen kehitysvamman taso oli kohtalaisesta kehitysvammasta syvään kehitysvammaan, saivat harvemmin seksuaalikasvatusta verrattuna niihin oppilaisiin, joilla ei ole älyllistä kehitysvammaa. Heidän mukaansa noin 84 % näistä oppilaista ei saanut lainkaan seksuaalikasvatusta. Heidän mukaansa selkeät erot seksuaalikasvatuksen saamisessa voisi viitata siihen, että oppilaan kognitiivisten taitojen ja mukautuvan käyttäytymisen vaikeuksien muuttuessa merkittävimmiten, todennäköisyys saada seksuaalikasvatusta vähenee merkittävästi. Barnard-Brakin ja kollegoiden tutkimuksen mukaan niistä oppilaista, jotka saivat erityisopetusta ja joilla ei ollut älyllistä kehitysvammaa, 53 % ei saanut seksuaalikasvatusta ja niistä oppilaista, jotka saivat erityisopetusta ja joilla oli lievä älyllinen kehitysvamma, 56 % ei saanut seksuaalikasvatusta.

Hanass-Hancock ja kollegat (2018) toivat tutkimuksessaan esille, että vaihtelu oppilaiden kognitiivisissa taidoissa, toiminnallisuudessa ja kypsyydentasossa tuo haasteita seksuaalikasvatuksen toteuttamisen luokissa, joissa ryhmä koostuu erilaisista oppijoista. Louw (2017) kertoi tutkimuksessaan, että oppilaan kognitiiviset taidot vaikeuttavat seksuaalisuuden ymmärtämistä sekä alhaisempi älyllinen toimintataso vaikeuttaa heitä ymmärtämään tarjottua tietoa. Louwn tutkimukseen osallistuneet kertoivat seksuaalikasvatuksen haasteeksi sen, heidän oppilaidensa erilaiset vammat tai rajoitteet sekä oppilaan huono taloudellinen tausta vaikuttivat heidän arvojärjestelmäänsä, joka taas ei vastannut opetussuunnitelman tavoitteita.

Löfgren-Mårtensonin ja Ouisin (2019) mukaan sen lisäksi, että oli vaihtelua erityiskoulun kehitysvammaisten oppilaiden kielessä, kommunikaatiotaidoissa ja abstraktinajattelun tasoissa, esiintyi vaihtelua myös kokemuksissa ja olosuhteissa, mikä vaikutti seksuaalisten ja kulttuuristen normien ymmärtämiseen ja käsittelyyn. Nelsonin ja kollegoiden (2020) tutkimukseen osallistuneet opettajat kokivat, että seksuaalikasvatuksen opettamisen haasteena on vaihtelu oppilaiden älyllisessä tasossa ja seksuaalisessa kokemuksessa, ja lisäksi opettajat toivat esille, että oppilaan kyky ymmärtää vaihtelee aiheesta ja tilanteesta riippuen. Tähän tutkimukseen osallistuneet opettajat kertoivat myös haasteesta löytää oppilaalle samaistuttava taso seksuaalikasvatukseen, jos oppilaalla oli vähän sosiaalisia kontakteja koulun ja kodin ulkopuolella. Wickström ja kollegat (2020) toivat esille sen, että oppilailla oli suurta vaihtelua nykyisessä tietämyksessä heidän fyysisestä ja yleisestä kehityksestä sekä aikaisemmissa kokemuksissa. Curtissin ja Ebatan (2016) mukaan haasteita niiden oppilaiden seksuaalikasvatukseen, joilla on autismin kirjon häiriö, oli oppilaiden taipumus konkreettisuuteen, vaikeus yleistää tietoa eri konteksteihin sekä leima, jonka oppilaat kokevat seksuaalisuuteensa liittyen.

Louwn (2017) tutkimuksen mukaan oppilailla oli taipumus reagoida humoristisesti ja koomisesti saadessaan seksuaalikasvatukseen liittyvää tietoa ensimmäistä kertaa, kun taas osa oppilaista koki seksuaalista jännitettä aiheeseen liittyen. De Reusin ja kollegoiden (2015) tutkimuksen mukaan oppilaiden reaktiot seksuaalikasvatukseen olivat usein epämukavia ja kiusallisia, ja näiden aiheiden opetus saattoi aiheuttaa naurua ja nolostumista. Hanass-Hancockin ja kollegoiden (2018) tutkimukseen osallistuneet opettajat olivat kokeneet haasteita käsitellessään kehon osiin ja puhtauteen liittyvää opetusta, sillä sanojen vagina, penis tai kivekset käyttö sai oppilaat kikattelemaan. Wosin, Kamecka-Antczakin ja Szafránskin (2021) tutkimukseen osallistuneet oppilaat kertoivat olleensa häpeissään näyttääkseen kiinnostusta seksuaalikasvatukseen liittyvään keskusteluun vanhempien tai opettajien kanssa, koska nuoret ajattelivat, etteivät

opettajat tai vanhemmat haluaisi heidän osallistuvan seksuaaliseen toimintaan. Löfgren-Mårtensonin (2012) tutkimukseen osallistuneet nuoret kokivat saaneensa seksuaalikasvatusta liian nuorena. Wickströmin ja kollegoiden (2020) mukaan seksuaalikasvatusta tulisi tarjota oikeaan aikaan eli silloin, kun kehitysvammainen yksilö on tarpeeksi kypsä puhumaan aiheesta.

Löfgren-Mårtensonin (2012) tutkimukseen osallistuneista nuorista noin puolet halusivat saada seksuaalikasvatukseen liittyvää opetusta henkilöltä, joka on heille tuttu. Loput tähän tutkimukseen osallistuneista halusivat saada opetusta oppilaitoksen ulkopuoliselta henkilöltä. Strnadován ja kollegoiden (2021) tutkimukseen osallistuneet nuoret toivoivat saavansa seksuaalikasvatukseen liittyvää opetusta sellaiselta opettajalta, johon heillä on kehittynyt suhde ja johon he luottavat. Louwn (2017) tutkimukseen osallistuneet painottivat sen tärkeyttä, että oppilaat saavat seksuaalikasvatukseen liittyvää tietoa, joka tulee mahdollistaa niin, että opetuksen sisältö tulee pitää yksinkertaisena ja käytännöllisenä, ja vaikeita asioista tulee havainnollistaa. Myös Nelsonin ja kollegoiden (2020) tutkimuksessa nousi esille se, että aiheiden selkeys, konkreettisuus, asiapitoisuus sekä se, että asioita tulee käsitellä perustasolla, on tärkeää vammaisten oppilaiden opettamisessa. Strnadován ja kollegoiden (2021) tutkimukseen osallistuneista nuorista vain viideltä oli kysytty, mitä he haluaisivat oppia seksuaalikasvatuksen oppitunneilla.

4.2.3 Vanhemmat ja yhteisöt

Löfgren-Mårtenson ja Ouis (2019) kertoivat tutkimuksessaan, että vanhempien suhtautumisen seksuaalikasvatukseen ollessa myönteinen, osallistuivat heidän lapsensa seksuaalikasvatuksen oppitunneille, kun taas vanhempien suhtautumisen ollessa kielteinen, jäivät heidän lapsensa luultavammin kotiin näiltä oppitunneilta. Löfgren-Mårtensonin ja Ouisin mukaan osa vanhemmista olivat helpottuneita siitä, että heidän lapsensa saivat seksuaalikasvatukseen liittyvää opetusta koulussa mieluummin kuin kotona, mutta osa vanhemmista taas eivät halunneet heidän lastensa osallistuvan seksuaalikasvatuksen oppitunneille. Osa vanhemmista olivat jopa estäneet seksuaalisuuteen liittyvien aiheiden opettamisen lapselleen (Louw, 2017) tai heille oli eriäviä mielipiteitä seksuaalikasvatuksesta tai sen aiheista (de Reus ym., 2015).

Nelsonin ja kollegoiden (2020) tutkimukseen osallistuneet opettajat huomasivat, että tukematomat kotiympäristöt yhdistettynä matalaan sosioekonomiseen statukseen toimivat esteenä seksuaalikasvatukselle oppilaille, joilla on erityisiä tarpeita. Tutkimukseen osallistuneet opettajat kertoivat lisäksi, että tukemattomiin kotiympäristöihin sisältyi myös ylisuojelevat perheet, jotka

pitivät seksuaalikasvatuksen tuomaa tietoa sopimattomana älyllisesti kehitysvammaisille nuorille tai nämä perheet eivät pitäneet seksuaalikasvatuksen tarjoamia arvoja tärkeinä (Nelson ym., 2020). Laffertyn ja kollegoiden (2012) tutkimuksessa useat ammattilaiset kertoivat, että uskolliset vakaumukset oli suuri syy vanhempien negatiiviseen suhtautumiseen ihmissuhteisiin ja seksuaalisuuteen liittyvään opetukseen, koska heillä oli tietty suhtautuminen eri ehkäisymenetelmiin ja joihinkin seksuaalisen käyttäytymisen muotoihin.

De Reusin ja kollegoiden (2015) tutkimukseen osallistuneet opettajat toivoivat, että vanhemmat osallistuisivat enemmän seksuaalikasvatukseen ja olisivat kiinnostuneempia heidän lastensa seksuaalikasvatuksesta. Tamasin ja kollegoiden (2019) mukaan niin ammattilaisilla kuin vanhemmilla oli suora vaikutus älyllisesti kehitysvammaisen henkilön seksuaalisen identiteetin kehittymiseen. Heidän mukaansa erot arvoissa ja uskomuksissa seksuaalisuuden alueella voivat johtaa huonompilaatuiseen yhteistyöhön vanhempien ja ammattilaisten välillä, joka taas voi aiheuttaa hämmennystä ja epäselviä odotuksia henkilöille, joilla on älyllinen kehitysvamma. Lamoreyn (2010) tutkimuksessa erityisopettajat kommentoivat, että he haluaisivat tehdä yhteistyötä vanhempien, koulujen sekä yhteisöjen kanssa, jotta voitaisiin kehittää ohjeistuksia riskien vähentämiseen liittyvään opetukseen, jonka jälkeen yhteistyötä voitaisiin jatkaa materiaalien valinnassa, sisällössä ja lähestymistavoissa.

Hanass-Hancockin ja kollegoiden (2018) tutkimukseen osallistuneet opettajat pitivät koulun hallinnon ja muiden avainhenkilöiden tuen olevan yksi onnistuneen seksuaalikasvatuksen mahdollistajista. Lisäksi heidän tutkimuksensa mukaan koko koulun koulutus nähtiin olennaisena, jotta saataisiin stimuloitua normatiivisia muutoksia kohti oikeaoppista lähestymistapaa ja samalla voitaisiin murtaa henkilökohtaisia ja kulttuurisia esteitä. Useat Curtissin ja Ebatan (2016) tutkimukseen osallistuneet kertoivat saaneensa tukea seksuaalikasvatukseen hallinnolta tai organisaatiolta ja lisäksi yksilöt, joilla oli autismin kirjon häiriö, sekä näiden yksilöiden vanhemmat tukivat seksuaalikasvatusta. Baldwinin ja Ventrescan (2020) mukaan oppilaiden seksuaaliterveyteen liittyvä ammattilaisten kehittäminen, vanhempien osallistaminen sekä koulutusmahdollisuuksien tarjoaminen olivat alueellisia toimia.

De Reusin ja kollegoiden (2015) tutkimuksessa opettajat mainitsivat, että tarvittaisiin lisää osallistumista ja yhteistyötä seksuaalikasvatukseen yhteisöiltä, erityisesti kirkolta ja politiikalta. Wickströmin ja kollegoiden (2020) tutkimuksessa henkilökunta kuvaili, että instituutioilla ja

organisaatioilla, kuten kouluilla ja sosiaali- ja terveystalvveluilla, oli vaikeuksia tehdä yhteistyötä ja koordinoida tukea. Lisäksi muiden ammattilaisten tarjoamaa ohjausta pidettiin riittämättömänä ja siihen tarvittiin parannusta (Wickström ym., 2020).

4.2.4 Opetussuunnitelma, ohjeistukset tai säädökset

Phashan ja Runon (2017) tutkimukseen osallistuneet opettajat toivat esille, että seksuaalikasvatuksen opetussuunnitelman tulisi sisältää opetusta hygieniasta, sopivista tavoista osoittaa seksuaalisia haluja ja tarpeita, seksuaalisista suhteista sekä seksitaudeista ja raskaudesta. Phashan ja Runon tutkimukseen osallistuneiden mukaan älyllisesti kehitysvammaisten oppilaiden seksuaalikasvatuksen tulisi sisältää todellisia aiheita, jotka voimaannuttaisivat heitä. Heidän tutkimukseensa osallistuneet opettajat kertoivat nykyisen seksuaalikasvatuksen Keniassa olevan epäsäännöllistä ja tehotonta. Myös de Reusin ja kollegoiden (2015) sekä Tsudan ja kollegoiden (2017) tutkimuksien mukaan nykyiset seksuaalikasvatuksen ohjeistukset tai opetussuunnitelmat olivat riittämättömiä. Tsuda ja kollegat (2017) nostivat esille, että Indonesiassa seksuaalikasvatukseen liittyvän opetuksen sisällön rajallisuus voi johtua puutteellisista ohjeistuksista ja työvälineistä.

Aderemin (2014) tutkimukseen osallistuneista nigerialaisista opettajista osa kertoi, ettei seksuaalikasvatus kuulunut opetussuunnitelmaan ja osa taas kertoi sen kuuluvan yläkoulun opetussuunnitelmaan, mutta opettajat eivät olleet varmoja siitä, pitäisikö seksuaalikasvatusta toteuttaa vai ei. Vaikkei seksuaalikasvatus kuulunut erityisesti erityiskoulun opetussuunnitelmaan, kertoivat osa Aderemin tutkimukseen osallistuneista opettajista käyneensä strukturoimattomia keskusteluja oppilaiden kanssa, jos heille ilmeni, että oppilailla oli seksuaalista toimintaa. Wosin ja kollegoiden (2021) mukaan, vaikka seksuaalikasvatus ei ollut Puolassa pakollinen osa opetussuunnitelmaa, oli tutkimukseen vastanneilla opiskelijoilla jonkinlaista tietämystä aiheeseen liittyen.

Lamoreyn (2010) tutkimukseen osallistuneista erityisopettajista enemmistö toi esille, että opetussuunnitelma riskien vähentämisen opetuksessa (johon seksuaalikasvatus kuuluu) olisi hyödyllinen kyseiseen aiheeseen liittyvien oppituntien suunnittelemisessa ja opettamisessa. Curtisin ja Ebatan (2016) tutkimuksen mukaan tarve eriytetyille tai mukautetulle ohjeistukselle seksuaalikasvatuksesta yksilöille, joilla on autismin kirjon häiriö, nousi esille yksilöiden haasteista

ja tarpeesta seksuaalikasvatukselle. Baldwinin ja Ventrescan (2020) mukaan seksuaaliterveyden opetussuunnitelman omaksuminen sekä opetussuunnitelman mukauttaminen niille oppilaille, joilla on erityistarpeita, olivat osa alueellista toimintaa.

Wickströmin ja kollegoiden (2020) mukaan toimeksiannot, erityisesti johtajien toimeksiannot, ja ohjeistukset ovat tärkeitä strategisia työkaluja seksuaalikasvatukseen liittyvien asioiden esille tuomisessa. Heidän tutkimukseensa osallistuneet toivoivat voivansa työskennellä ohjeistuksien mukaan, mutta sillä hetkellä Ruotsissa sellaisia ohjeistuksia ei ollut. Tutkimukseen osallistuneet kertoivat ohjeiden ja ohjekirjojen seksuaalikasvatuksen käsittelemiseen kehitysvammaisten yksilöiden kanssa olevan puutteellisia. Wickströmin ja kollegoiden mukaan vaihtelu oppilaiden yksilöllisissä tarpeissa, kognitiivisessa kehityksessä ja kypsyydessä voivat vaikuttaa siihen, että seksuaalikasvatuksen kirjalliset ohjeet olisivat monimutkaisia. Löfgren-Mårtenson (2012) toi esille, että huomioidakseen potentiaalisen kapasiteetin ja yksilöllisen vaihtelun, tulisi erityiskoulun henkilökunnan perustaa seksuaalikasvatus yleiseen opetussuunnitelmaan, eikä lähteä muuttamaan sitä muotoon, jossa älyllinen kehitysvamma on keskiössä.

Baldwinin ja Ventrescan (2020) mukaan hyvinvointipolitiikassa todettiin, että seksuaaliterveyskasvatuksen tuli olla suunnitelmallista, järjestelmällistä ja ikäsopivaa. He mainitsivat myös, että sen tuli olla lääketieteellisesti tarkkaa sekä kulttuurisesti ja kielellisesti vastata oppilaan oppimisen tyyliä. Lisäksi seksuaaliterveyskasvatuksen tuli olla näyttöön perustuvaa tai pohjautua valtion ja/tai kansallisten standardien mukaiseen tutkimukseen (Baldwin & Ventresca, 2020). Osa Aderemin (2014) tutkimukseen osallistuneista opettajista kertoi rajanneensa seksuaalisuuteen liittyvän opetuksen varoituksiin, misinformaatioon ja rangaistuksiin, jotteivat oppilaat harrastaisi seksiä.

4.2.5 Käytettävissä oleva materiaali ja resurssit

Löfgren-Mårtensonin ja Ouisin (2019) tutkimukseen osallistuneet korostivat, että voidakseen käsitellä seksuaalikasvatusta ammattimaisesti, tarvittiin sopivia menetelmiä ja materiaaleja. Wickströmin ja kollegoiden (2020) tutkimuksen mukaan oli puutteita kehitysvammaisille yksilöille sopivan koulutuksen mukauttamisessa sekä heille sopivissa materiaaleissa ja työkaluissa, vaikka oli olemassa kansallinen erityiskoulujen seksuaalikasvatuksen opetussuunnitelma. Sekä Laffertyn ja kollegoiden (2012) että Lamoreyn (2010) tutkimuksien mukaan seksuaalikasvatukseen soveltuva materiaali oli puutteellista, eikä sopivien materiaalien hankkimiseen ollut resursseja.

Chirawun ja kollegoiden (2014) tutkimukseen osallistuneista opettajista suurin osa ilmaisi tarpeen saada lisää materiaalia seksuaalikasvatukseen, sillä osalla opettajista ei ollut lainkaan seksuaalikasvatukseen liittyvää opetusmateriaalia ja osa opettajista piti saatavilla olevaa materiaali sopimattomana heidän oppilailleen. Lamoreyn (2010) tutkimuksen osallistuneet erityisopettajat toivat lisäksi esille, että olisi tarve seksuaalikasvatuksen ohjelmille, jotka on kehitetty vammaisten oppilaiden tarpeisiin, ja tarvittavien materiaalien hankkimiseen tarvittaisiin alueellista taloudellista apua.

De Reusin ja kollegoiden (2015) tutkimuksessa nousi esille tarve lisäopetusmateriaalille ja myös seksuaalisuuden eri näkökulmiin, kuten seksitauteihin sekä miesten ja naisten sukuelimiin, liittyviin kuviin, julisteisiin, DVD-videoihin sekä taulukoihin. Lisäksi tutkimuksen mukaan näkövammaisille olisi tarve saada malleja miesten ja naisten sukuelimistä. Hanass-Hancockin ja kollegoiden (2018) tutkimuksessa taas tuotiin esille, että kuvia yhteisesti sovitusta ja sopimattomasta kosketuksesta pidettiin hyödyllisenä lähestymistapana. Retznik ja kollegat (2021) taas toivat esille, että kehitysvammaisten tyttöjen seksuaalikasvatuksen materiaalin tulisi tukea heidän seksuaalisen itsetuntemustaan ilman häpeää ja syyllisyyttä.

Hanass-Hancockin ja kollegoiden (2018) tutkimukseen osallistuneet opettajat pitivät onnistuneen seksuaalikasvatuksen mahdollistajina kykyä mukauttaa materiaalia oppilaiden tarpeita vastaaviksi sekä joustavuutta tarjota enemmän aikaa ja tilaa seksuaalikasvatusta varten. Kuitenkin esimerkiksi Bahnerin (2018) mukaan yksi syy siihen, miksi vammaisuuteen ja seksuaali- ja ihmissuhdekasvatukseen liittyviä asioita käsitellään vähemmän, voi olla rajallinen opetusaika seksuaali- ja ihmissuhdekasvatukseen sekä se, etteivät oppilaat halua osallistua oppituntien ulkopuoliseen toimintaan. Curtiss ja Ebata (2016) taas toivat esille, että riittämättömät opetusympäristöt sekä tuen puute seksuaalikasvatuksen järjestämiselle olivat haasteita autismin kirjon yksilöiden seksuaalikasvatukselle. Lamoreyn (2010) tutkimuksessa erityisopettajat kokivat, ettei heillä ollut tarpeeksi aikaa etsiä luokkahuoneresursseja seksuaalikasvatuksen toteuttamiselle.

5 Johtopäätökset

Tämä tutkielma pyrki kuvailemaan seksuaalikasvatuksen sisältöä sekä seksuaalikasvatuksen toteutumiseen vaikuttavia tekijöitä koulukontekstissa niille oppilaille, joilla on tuen tarpeita. Tutkimusaineisto sisälsi haastattelututkimuksia sekä määrällisen tutkimuksen keinoin toteutettuja tutkimuksia eri puolilta maailmaa. Suuressa osassa tutkimuksista tutkimus oli toteutettu joko erityiskoulun erityisopettajille ja henkilökunnalle tai erityiskoulun oppilaille. Lisäksi mukana oli tutkimuksia, joissa oli haastateltu muiden kuin erityiskoulun erityisopettajia ja henkilökuntaa tai oppilaita, joilla on tuen tarpeita.

Seksuaalisuus on tärkeä osa muiden muassa ihmisen keho- ja minäkuvan kehittämisessä (Cacciatore, 2006). Niiden oppilaiden, joilla on tuen tarpeita, seksuaalikasvatuksessa opettajat nostivat esille itsevarmuuteen (Chirawu ym., 2014) sekä itsensä ja oman kehonsa kunnioittamiseen (de Reus ym. 2015) liittyvän opetuksen. Kehon kehittyminen muovaa lapsen ja nuoren käsitystä itsestään, ja toisaalta oman ja ikätovereiden kehojen tutkiminen luo pohjaa läheisyyden ja kosketuksen merkityksestä (Brusila 2020; Cacciatore 2006). Kehon kehittymiseen ja anatomiaan liittyvä sisältö nousi selkeästi esille tutkimusaineistosta yhtenä merkittävänä seksuaalikasvatuksen sisältöön liittyvänä aiheena. Löfgren-Mårtensonin (2012) tutkimukseen osallistuneiden erityiskoulussa opiskelevien nuorten mielestä anatomiaan liittyvä opetus oli heille yksi merkityksellisimmistä seksuaalikasvatuksen osa-alueista. Toisaalta opettajat pitivät sitä mielekkäimpänä seksuaalikasvatuksen aiheista (Ang & Lee, 2016), mutta toisaalta oppilaat saattoivat reagoida humoristisesti etenkin sukuelimiin liittyvään sanastoon (Hanass-Hancock ym., 2018).

Yksi seksuaalikasvatuksen tavoitteista on seksuaalisuuteen ja sukupuolen moninaisuuteen liittyvän monipuolisen ja puolueettoman tiedon tarjoaminen (Oinonen & Susineva, 2019, s. 8). Tutkimusaineiston mukaan niiden oppilaiden, joilla on tuen tarpeita, seksuaalikasvatusta leimasi usein heteronormatiivisuus (Löfgren-Mårtenson, 2012; Nelson ym., 2020). Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin liittyvän opetuksen puute saattoi vaikuttaa siihen, ettei seksuaalisuuttaan haluttu tuoda esille (Bahner, 2018; Löfgren-Mårtenson, 2012). Seksuaaliseen toimintaan (Chirawu ym., 2014; de Reus ym., 2015) sekä erilaisiin suhdemuotoihin (de Reus ym., 2015) liittyvä opetus saattoi puuttua seksuaalikasvatuksesta. Toisaalta opetusta esimerkiksi siitä, minkälainen kosketus on sopivaa ja milloin on sopivaa koskettaa, oli tutkimusaineiston perusteella esillä seksuaalikasvatuksessa (Hanass-Hancock ym., 2018; Hatton & Tector, 2010).

Myös seksitaudit ja ehkäisy olivat yksi tutkimusaineiston suosituimmista aiheista seksuaalikasvatukseen liittyen (ks. esim. Löfgren-Mårtenson, 2012; Nelson ym., 2020; Phasha & Runo, 2017; Strnadová ym., 2021).

Opettajat pitivät seksuaalikasvatuksen opettamista tärkeänä (de Reus ym., 2015; Tsuda ym., 2017), mutta koulutuksen puutteellisuus mainittiin usein tutkimusaineistossa. Opettajat toivat tutkimuksissa esille tarpeen koulutuksille seksuaalikasvatuksesta (de Reus ym., 2015; Lafferty ym., 2012), erityisesti sellaiselle koulutukselle, jossa huomioidaan niiden oppilaiden seksuaalikasvatus, joilla on erityisiä tuen tarpeita (de Reus ym., 2015; Louw, 2017). Suomessa seksuaalikasvatus kuuluu yhtenä osana perusopetuksen opetussuunnitelmaa (OPH, 2016, s. 241, 400). Tutkimusaineiston mukaan opetussuunnitelma seksuaalikasvatuksesta niille oppilaille, joilla on tuen tarpeita, oli usein puutteellinen (de Reus ym., 2015; Tsuda ym., 2017) tai seksuaalikasvatus ei ollut osa opetussuunnitelmaa (Aderemi 2014; Wos ym., 2021). Myös niille oppilaille, joilla on tuen tarpeita, sopivien seksuaalikasvatukseen tarkoitettujen materiaalien puute vaikutti seksuaalikasvatuksen toteutumiseen (Chirawu ym., 2014; Lafferty ym., 2012; Lamorey 2010; Wickström ym., 2020).

Tutkimusaineiston mukaan vaihtelu oppilaiden kognitiivisten taitojen tasoissa vaikutti seksuaalikasvatuksen toteuttamiseen (Barnard-Brak ym., 2014; Hanass-Hancock ym., 2018; Louw 2017). Lapselle tai nuorella, jolla on kehitysvamma, tulisi tarjota seksuaalikasvatusta silloin, kun se on hänen kehitykseensä nähden oikeaan aikaan (Palonen-Munnukka, 2009, s. 36; Wickström ym. 2020). Barnard-Brakin ja kollegoiden (2014) tutkimuksen mukaan opettaja saattoi tehdä arvion siitä, hyötyykö ne oppilaat seksuaalikasvatuksesta, joilla on älyllinen kehitysvamma, mikä taas saattoi vaikuttaa siihen, ettei nämä oppilaat todennäköisesti saaneet seksuaalikasvatusta lainkaan. Myös vanhempien suhtautuminen vaikutti tutkimusaineiston mukaan oppilaiden seksuaalikasvatukseen. Vanhempien kielteinen suhtautuminen vaikutti siihen, etteivät oppilaat osallistuneet seksuaalikasvatukseen (Louw, 2017; Löfgren-Mårtenson & Ouis, 2019) tai oli erimielisyyttä aiheista, jotka olisivat sopivia oppilaille (de Reus ym., 2015; Nelson ym., 2020). Vanhempien myönteinen suhtautuminen taas yleensä tarkoitti sitä, että oppilas sai osallistua seksuaalikasvatuksen oppitunneille (Löfgren-Mårtenson & Ouis, 2019). Tutkimusaineiston mukaan seksuaalikasvatus ei ollut pakollinen osa opetussuunnitelmaa kaikissa maissa, joten vanhemmilla voi silloin olla mahdollisuus vaikuttaa siihen, osallistuuko oppilas seksuaalikasvatukseen vai ei.

6 Pohdinta

Tämän tutkielman tavoitteena oli kirjallisuuskatsauksen avulla antaa kuvaus oppilaiden, joilla on tuen tarpeita, seksuaalikasvatuksen sisällöstä ja sen toteutumiseen vaikuttavista tekijöistä. Örö ja Oksanen (2015) katsovat erityisryhmien seksuaalikasvatuksen sisältöön kuuluvan muiden muassa itsetunnon ja -tuntemuksen, yksityisyyden ja itsemääräämisoikeuden sekä seksin, seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuudet. Nämä aiheet tulivat selkeästi esille myös tutkimusaineistossa. Seksuaalikasvatuksen sisältö ei siis sinänsä poikkea niiden oppilaiden seksuaalikasvatuksen sisällöstä, joilla ei ole tuen tarpeita. Seksuaalikasvatuksen toteutumiseen vaikuttavien tekijöiden, etenkin niiden tekijöiden, jotka vaikuttavat kielteisesti sen toteutumiseen, määrä ja vaikutus oli tutkimusaineiston perusteella aika merkittävä. Tutkimusaineistosta nousi esille puutteellisuus opettajien koulutuksessa, opetussuunnitelmissa sekä käytettävissä olevissa materiaaleissa ja resursseissa. Näen, että näihin asioihin voidaan kuitenkin vaikuttaa esimerkiksi koulutuksen rakenteessa ja resurssien suuntaamisessa.

Seksuaalikasvatus on ilmiönä sinänsä laaja. Kun päätin tehdä rajauksen vain koulukontekstissa toteuttavaan seksuaalikasvatukseen oppilaille, joilla on tuen tarpeita, löytyi tutkimustietoa aiheesta melko kohtalaisesti. Se kuitenkin helpotti aiheen rajaamista ja selkeytti tutkielman tavoitetta ja tutkimuskysymysten asettamista. Tutkimusaineistossa minut yllätti se, kuinka monesta eri maasta esimerkiksi erityiskoulujen seksuaalikasvatuksesta löysin tutkimusartikkeleja. Niiden avulla sain monipuolisen ja laajan kuvan seksuaalikasvatuksen tilasta maailmalla. Eri-laiset kulttuuriset ja uskonnolliset lähtökohdat vaikuttavat kuitenkin siihen, miten paljon niistä saatua tutkimustietoa voidaan yleistää. Ehkä suurimpana yllätyksenä tuli se, että vaikka seksuaalikasvatus on osa opetussuunnitelmaa Suomessa, ei oppilaiden, joilla on tuen tarpeita, seksuaalikasvatukseen liittyvää kotimaista tutkimusta löytynyt.

Tutkimusaineiston tuoreus on tärkeä lähtökohta tutkimustietoa etsittäessä (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2009, s. 113). Niiden oppilaiden, joilla on tuen tarpeita, seksuaalikasvatukseen liittyvän tutkimustiedon rajallinen määrä vaikutti siihen, että jouduin ajallisesti venyttämään tutkimusartikkelien julkaisun ajankohdan takarajaa vuoteen 2010. Hieman vanhempien tutkimusartikkelien kohdalla arvioin, että nämä artikkelit vastasivat tutkimuskysymyksiini hyvin ja niiden sisältö oli mielestäni sopivaa myös tänä päivänä. Tutkimusaineiston luotettavuuden lisäämiseksi ja takaamiseksi halusin tarkistaa, että näiden tutkimusartikkelien julkaisualustat löytyvät JUFO-portaalista. Koska tutkimusaineistoni oli englanninkielistä, tuli minun kääntää ai-

neisto suomen kielelle. Vaikka koen englannin kielen taitoni olevan melko vahva, voi kääntäessä tapahtua tulkinnallisia virheitä tai väärinymmärryksiä. Yritin kuitenkin parhaani mukaan tehdä mahdollisimman tarkan käännöksen huomioiden asiayhteyden, jossa ilmaisu esiintyi.

Tutkimussuunnitelmassa ilmaisin, että haluan keskittyä tutkimuksiin, johon ovat osallistuneet täysi-ikäiset ammattihenkilöt, mutta etsiessäni tutkimusaineistoa löysin muutamia tutkimuksia, johon olivat osallistuneet nuoret. Tieto tutkimuksesta sekä sen tarkoituksesta ja tutkimustiedon hyödyntämisestä tulee alaikäiselle tai vajaakykyiselle antaa niin, että hän ymmärtää sen, ja kaikilla tutkimukseen osallistuvilla on oikeus kieltäytyä tai keskeyttää tutkimukseen osallistuminen (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2019). Ne tutkimukset, joihin olivat osallistuneet alaikäiset ja/tai henkilöt, joilla oli esimerkiksi älyllinen kehitysvamma, varmistin tutkimusartikkeleista, että tutkimuksen eettisyys oli varmistettu edellä mainittujen Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2019) ohjeiden mukaisesti. Myös ne tutkimusartikkelit, joissa tutkimukseen osallistuneet olivat täysi-ikäisiä, oli tutkimuksen eettiset lähtökohdat varmistettu.

Koska en löytänyt aiheeseen liittyvää kotimaista tutkimustietoa ja aihe on erityisen mielenkiintoinen ja ajankohtainen, heräsi mielenkiintoa tehdä itse tulevaisuudessa tutkimus aiheeseen liittyen. Samoin Teittinen (2017) toi esille, ettei suomalaista tutkimustietoa vammaisten henkilöiden seksuaalisuuteen liittyen ollut saatavilla, vaan aiheeseen liittyvä kirjallisuus oli opetusmateriaalia ja oppaita. Tarkoitukseni olisi jatkaa aiheeseen perehtymistä pro gradu -tutkielmassa maisteriopinnoissa. Voisin esimerkiksi tehdä tutkimuksen johonkin erityiskouluun ja joko haastatella tai tehdä kyselytutkimuksen sen koulun erityisopettajille seksuaalikasvatuksesta ja sen toteutumisesta. Toinen vaihtoehto olisi tehdä kyselytutkimus esimerkiksi Oulun yliopiston erityispedagogiikan opiskelijoille opintojen tarjoamista valmiuksista seksuaalikasvatuksen toteuttamiseen tulevassa työssä.

Lähteet

- Aderemi, T. (2014). Teachers' Perspectives on Sexuality and Sexuality Education of Learners with Intellectual Disabilities in Nigeria. *Sexuality and Disability*, 32, 247–258. <https://doi.org/10.1007/s11195-013-9307-7>
- Ang, C. & Lee, L. (2016). Sexuality Education Curriculum Content for Malaysian Students with Learning Disabilities. *Sexuality and Disability*, 34(3), 255–267. <https://doi.org/10.1007/s11195-016-9446-8>
- Bahner, J. (2018). Crippling sex education: lessons learned from a programme aimed at young people with mobility impairments. *Sex Education*, 18(6), 640–654. <https://doi.org/10.1080/14681811.2018.1456417>
- Baldwin, S. & Ventresca, A. (2020). Every School Healthy: An Urban School Case Study. *Journal of School Health*, 90(12), 1045–1055. <https://doi.org/10.1111/josh.12965>
- Barnard-Brak, L., Schmidt, M., Chesnut, S., Wei, T. & Richman, D. (2014). Predictors of Access to Sex Education for Children With Intellectual Disabilities in Public Schools. *Intellectual and Developmental Disabilities*, 52(2), 85–97. <https://doi.org/10.1352/1934-9556-52.2.85>
- Bildjuschkin, K. (2015). Seksuaalikasvatus. Teoksessa K. Bildjuschkin (toim.), *Seksuaalikasvatuksen tueksi* (s. 13–15). Työpaperi 35/2015. Terveystieteiden tutkimuskeskus. Haettu osoitteesta <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-542-4>
- Björn, P., Savolainen, H. & Jahnukainen, M. (2017). Oppimisen ja koulunkäynnin tuki – erityisopetusta, ohjausta ja suunnitelmallista yhteistyötä. Teoksessa S. Puukari, K. Lappalainen & M. Kuorelahti, M. *Ohjaus ja erityisopetus oppijoiden tukena* (s. 47–63). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Brusila, P. (2020). Seksuaalisuus ja ihmissuhteet. Teoksessa P. Brusila, K. Kero, J. Piha & M. Räsänen (toim.), *Seksuaalilääketiede* (s. 166–171). Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- Cacciatore, R. (2006). Lasten ja nuorten seksuaalisuus. Teoksessa D. Apter, L. Väisälä & K. Kaimola (toim.), *Seksuaalisuus* (s. 205–225). Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- Chirawu, P., Hanass-Hancock, J., Aderemi, T., de Reus, L. & Henken, A. (2014). Protect or Enable? Teachers' Beliefs and Practices Regarding Provision of Sexuality Education to Learners with Disability in KwaZulu-Natal, South Africa. *Sexuality and Disability*, 32(3), 259–277. <https://doi.org/10.1007/s11195-014-9355-7>

- Curtiss, S. & Ebata, A. (2016). Building Capacity to Deliver Sex Education to Individuals with Autism. *Sexuality and Disability*, 34(1), 27–47. <https://doi.org/10.1007/s11195-016-9429-9>
- de Reus, L., Hanass-Hancock, J., Henken, S. & van Brakel, W. (2015). Challenges in providing HIV and sexuality education to learners with disabilities in South Africa: the voice of educators. *Sex Education*, 15(4), 333–347. <http://dx.doi.org/10.1080/14681811.2015.1023283>
- Hanass-Hancock, J., Chappell, P., Johns, R. & Nene, S. (2018). Breaking the Silence Through Delivering Comprehensive Sexuality Education to Learners with Disabilities in South Africa: Educators Experiences. *Sexuality and Disability*, 36(2), 105–121. <https://doi.org/10.1007/s11195-018-9525-0>
- Hatton, S. & Tector, A. (2010). Sexuality and Relationship Education for young people with autistic spectrum disorder: curriculum change and staff support. *British Journal of Special Education*, 37(2), 69–76. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8578.2010.00466.x>
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2009). *Tutki ja kirjoita* (15. uud. p.). Helsinki: Tammi.
- Ilmonen, T. (2006). Seksuaalivoukta. Teoksessa D. Apter, L. Väisälä & K. Kaimola (toim.), *Seksuaalisuus* (s. 43–59). Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- Julkaisufoorumi. (16.12.2021). Arvioinnit. Haettu osoitteesta <https://julkaisufoorumi.fi/fi/arvioinnit>
- Kaski, M., Manninen, A. & Pihko, H. (toim.). (2013). *Kehitysvammaisuus* (5.–6. painos). Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Kivirauma, J. (2015). Erityispedagogiikka tieteenä. Teoksessa S. Moberg, J. Hautamäki, J. Kivirauma, U. Lahtinen, H. Savolainen & S. Vehmas. *Erityispedagogiikan perusteet* (3., uud. p.) (s. 12–23). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Korteniemi-Poikela, E., Cacciatore, R. & Konttinen, H. (2015). *Seksuaalisuuden portaat*. Opetushallitus.
- Lafferty, A., McConkey, R. & Simpson, A. (2012). Reducing the barriers to relationships and sexuality education for persons with intellectual disabilities. *Journal of Intellectual Disabilities*, 16(1), 29–43. <https://doi.org/10.1177/1744629512438034>
- Lamorey, S. (2010). Risk Reduction Education: Voices From the Field. *Remedial and Special Education*, 31(2), 87–96. <https://doi.org/10.1177/0741932509338342>
- Louw, J. (2017). A Qualitative Exploration of Teacher and School Staff Experiences when Teaching Sexuality Education Programmes at Special Needs Schools in South Africa. *Sexuality Research and Social Policy*, 14(4), 425–433. <https://doi.org/10.1007/s13178-016-0271-8>

- Löfgren-Mårtenson, C. & Ouis, P. (2019). ‘We need “culture-bridges”’: professionals’ experiences of sex education for pupils with intellectual disabilities in a multicultural society. *Sex Education*, 19(1), 54–67. <https://doi.org/10.1080/14681811.2018.1478806>
- Löfgren-Mårtenson, L. (2012). ‘I Want to Do it Right!’ A Pilot Study of Swedish Sex Education and Young People with Intellectual Disabilities. *Sexuality and Disability*, 30(2), 209–225. <https://doi.org/10.1007/s11195-011-9239-z>
- Metsämuuronen, J. (2006). Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä: Opiskelijalaitos (2. laitos, 3. uud. p.). International Methelp.
- Moberg, S. & Savolainen, H. (2015). Yhteistä koulua kohti. Teoksessa S. Moberg, J. Hautamäki, J. Kivirauma, U. Lahtinen, H. Savolainen & S. Vehmas. *Erityispedagogiikan perusteet* (3., uud. p.) (s. 76–102). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Nelson, B., Odberg Pettersson, K. & Emmelin, M. (2020). Experiences of teaching sexual and reproductive health to students with intellectual disabilities. *Sex Education*, 20(4), 398–412. <https://doi.org/10.1080/14681811.2019.1707652>
- Oinonen, M., Susineva, A., Niva, N. & Kivilompolo, J. (2019). *Seksuaalikasvattajan käsikirja*. Hivpoint.
- Opetushallitus. (2016). *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014* (4. p.). Määräykset ja ohjeet 2014:96. Haettu osoitteesta https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
- Palonen-Munnukka, R. (2009). *Mitä niille rakkaudesta puhuu*. Mediapinta.
- Palonen-Munnukka, R. (2011). *Rakkautta, läheisyydestä suudelmiin: Opas kehitysvammaisten seksuaalisuuden kohtaamiseen kehitysvammaisten parissa työskenteleville ammattilaisille ja omaisille*. Mediapinta.
- Phasha, T. & Runo, M. (2017). Sexuality Education in Schools for Learners with Intellectual Disabilities in Kenya: Empowerment or Disempowerment? *Sexuality and Disability*, 35(3), 353–370. <https://doi.org/10.1007/s11195-017-9480-1>
- Retznik, L., Wienholz, S., Höltermann, A., Conrad, I. & Riedel-Heller, S. (2021). “It tingled as if we had gone through an anthill.” Young People with Intellectual Disability and Their Experiences with Relationship, Sexuality and Contraception. *Sexuality and Disability*, 39, 421–438. <https://doi.org/10.1007/s11195-020-09670-z>
- Salminen, A. (2011). Mikä on kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Opetusjulkaisu 62. Julkisjohtaminen 4. Vaasan yliopisto. Haettu osoitteesta https://www.uwasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf

- Strnadová, I., Loblinzk, J., & Danker, J. (2021). Importance of sex education for a successful transition to life after school: Experiences of high school girls with intellectual disability. *British Journal of Learning Disabilities*, 49(3), 303–315. <https://doi.org/10.1111/bld.12403>
- Suomen YK-liitto. (2015). *YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sopimukseen valinnainen pöytäkirja*. Haettu osoitteesta https://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/vammaisten_oikeudet_2016_net.pdf
- Takala, M. (2010). Luokkamuotoinen erityisopetus. Teoksessa M. Takala (toim.), *Erityispedagogiikka ja kouluikä* (s. 45–57). Helsinki: Palmenia Helsinki University Press.
- Tamas, D., Brkic Jovanovic, N., Rajic, M., Bugarski Ignjatovic, V. & Peric Prkosovacki, B. (2019). Professionals, Parents and the General Public: Attitudes Towards the Sexuality of Persons with Intellectual Disability. *Sexuality and Disability*, 37(2), 245–258. <https://doi.org/10.1007/s11195-018-09555-2>
- Teittinen, A. (2017). Tabu? Katsaus kehitysvammaisten seksuaalisuuden tutkimukseen. Teoksessa H. Kiuru & M. Ströberg-Jakka (toim.), *Seksuaalisuuden tabut suljetuissa yhteisöissä* (s. 267–279). UNIPress.
- Tsuda, S., Hartini, S., Hapsari, E. & Takada, S. (2017). Sex Education in Children and Adolescents With Disabilities in Yogyakarta, Indonesia From a Teachers' Gender Perspective. *Asia Pacific Journal of Public Health*, 29(4), 328–338. <https://doi.org/10.1177/1010539517702716>
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2019). *Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa*. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019 (2. uud. p.). Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisu 3/2019. Haettu osoitteesta https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (Uudistettu laitos.). Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Wickström, M., Larsson, M. & Höglund, B. (2020). How can sexual and reproductive health and rights be enhanced for young people with intellectual disability? – focus group interviews with staff in Sweden. *Reproductive Health*, 17(1). <https://doi.org/10.1186/s12978-020-00928-5>
- World Association for Sexual Health, WAS. (2014). *Seksuaalioikeuksien julistus* (suom. T. Paalanen). Haettu osoitteesta <https://worldsexualhealth.net/wp-content/uploads/2013/08/DSR-Finnish.pdf>

- Wos, K., Kamecka-Antczak, C. & Szafranski, M. (2021). In search of solutions regarding the sex education of people with intellectual disabilities in Poland - participatory action research. *European Journal of Special Needs Education*, 36(4), 517–530. <https://doi.org/10.1080/08856257.2020.1769981>
- Örö, K-M. & Oksanen, J. (2015). Mitä erityistä on erityisryhmien seksuaalikasvatuksessa? Teoksessa K. Bildjuschkin (toim.), *Seksuaalikasvatuksen tueksi* (s. 70–78). Työpaperi 35/2015. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Haettu osoitteesta <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-542-4>

Liite 1 – Taulukko tutkielman aineistona käytetyistä tutkimusartikkeleista

Lähde	Tutkimuksen kuvaus ja tulokset	Tutkimusjoukko ja -menetelmä
Aderemi, T. (2014). Teachers' Perspectives on Sexuality and Sexuality Education of Learners with Intellectual Disabilities in Nigeria. <i>Sexuality and Disability</i> , 32, 247–258.	Erityiskoulun opettajien näkemykset älyllisesti kehitysvammaisten oppilaiden seksuaalisuudesta ja risistä altistua HIV:lle Opettajat itsevarmoja seksuaalikasvatuksen opetuksessa, mutta taidot puutteelliset opettaa sitä kehitysvammaisille oppilaille.	12 opettajaa, jotka opettavat älyllisesti kehitysvammaisia oppilaita, Nigeria Tutkiva, osin strukturoitu haastattelu Tulkitseva fenomenologinen analyysi
Ang, C. & Lee, L. (2016). Sexuality Education Curriculum Content for Malaysian Students with Learning Disabilities. <i>Sexuality and Disability</i> , 34(3), 255–267.	Tunnistaa erityisopettajien hyväksyntä oppilaiden, joilla on oppimisvaikeuksia, seksuaalikasvatus Kulttuurinen konteksti ja konservatiivinen yhteiskunta vaikuttivat opettajien näkemykseen seksuaalisuudesta	314 erityisopettajaa, jotka opettivat oppilaita, joilla on oppimisvaikeuksia, Malesia 42 aiheesta koostuva Likert-asteikollinen kysely Monimuuttajamenetelmä, esimerkiksi pääkomponenttianalyysi
Bahner, J. (2018). Crippling sex education: lessons learned from a programme aimed at young people with mobility impairments. <i>Sex Education</i> , 18(6), 640–654.	Oppilaiden näkemykset ja tarpeet, sekä ympäristötekijöiden, kuten opettajien ja muun koulun henkilökunnan lähestymistavat ja opetusmenetelmät Vaikka seksuaalikasvatukseen liittyvät aiheet ovat tärkeitä oppilaille, vammaisuus herätti lisähuolta seksuaalisuuteen liittyvissä asioissa	Kuusi täysi-ikäistä, liikuntavammaista opiskelijaa sekä neljä henkilöä koulun henkilökunnasta (kaksi aineenopettajaa, seksuaalikasvatuksen vastuupettaja, kuntoutusohjaaja), Ruotsi Yksilö-, pari- ja ryhmähaastattelut, osin strukturoitu haastattelu Kvalitatiivinen analyysi, NVivo 11
Baldwin, S. & Ventresca, A. (2020). Every School Healthy: An Urban School Case Study. <i>Journal of School Health</i> , 90(12), 1045–1055.	Whole School, Whole Community, Whole Child-mallin käyttö alueen hyvinvointipolitiikan kehittämiseen, keskiössä mm. oppilaat, joilla on erityisiä tarpeita Ohjelmia oppilaille, joilla on erityisiä tarpeita. Seksuaaliterveyskasvatuksen suunnittelu. Näyttöön perustuva seksuaalikasvatuksen opetussuunnitelma.	Buffalo Public Schools, New Yorkin osavaltio, Yhdysvallat Laaja tapaustutkimus, WSCC-mallin tuominen organisaatio rakenteisiin ja alueen hyvinvointipolitiikkaan
Barnard-Brak, L., Schmidt, M., Chesnut, S., Wei, T. & Richman, D. (2014). Predictors of Access to Sex Education for Children With Intellectual Disabilities in Public Schools. <i>Intellectual and Developmental Disabilities</i> , 52(2), 85–97.	Älyllisen kehitysvamman ja sen tason, opettajan arvioiden ja oppilaan demografisten tekijöiden vaikutus seksuaalikasvatukseen Älyllisen kehitysvamman taso vaikutti seksuaalikasvatuksen saamiseen, opettajat arvioivat oppilaiden kykyä hyötyä seksuaalikasvatuksesta	9230 nuoren joukosta 5070 oppilaan otos, joilla oli tieto älyllisen toiminnan tasosta. Lisäksi erityisopettajien tekemät arviot seksuaalikasvatuksen tarpeesta. Yhdysvallat National Longitudinal Transition Study-2-kyselyn tulosten analysointi, SPSS ja MPlus
Chirawu, P., Hanass-Hancock, J., Aderemi, T., de Reus, L. & Henken, A. (2014). Protect or Enable? Teachers' Beliefs and Practices Regarding Provision of Sexuality Education to Learners with Disabi-	Opettajien uskomukset ja käytännöt seksuaalikasvatuksesta, subjektiiviset normit, minäpystyvyys sekä materiaalit ja ammatillinen valmius	99 opettajaa, jotka opettavat oppilaita, joilla on vamma. Etelä-Afrikka Kyselyn kuvaileva analyysi, SPSS

lity in KwaZulu-Natal, South Africa. <i>Sexuality and Disability</i> , 32(3), 259–277.	Myönteinen suhtautuminen ja itsevarmuus opettaa seksuaalikasvatusta, mutta ammatillinen valmius ja materiaalit puutteellisia	
Curtiss, S. & Ebata, A. (2016). Building Capacity to Deliver Sex Education to Individuals with Autism. <i>Sexuality and Disability</i> , 34(1), 27–47.	Työpajaan ja verkkokoulutukseen osallistuneiden ammattilaisten kapasiteetin kehitys autismin kirjon yksilöiden seksuaalikasvatukseen Ammattilaiset halukkaita osallistumaan koulutuksiin, myönteinen suhtautuminen	55 osallistujaa erityistarpeita omaavien yksilöiden seksuaalikasvatuksen työpajasta (9 erityisopettajaa mukana) Kyselyn kuvaileva analyysi
de Reus, L., Hanass-Hancock, J., Henken, S. & van Brakel, W. (2015). Challenges in providing HIV and sexuality education to learners with disabilities in South Africa: the voice of educators. <i>Sex Education</i> , 15(4), 333–347.	Tunnistaa esteet, joita vammaisia oppilaita opettajat kohtaavat opettaessaan seksuaalisuuteen ja HIV:hen liittyvää opetusta Haasteina mm. kommunikaatio, kulttuuriset arvot ja odotukset	47 erityiskoulun opettajaa, Etelä-Afrikka Kohderyhmän haastattelu/keskustelu. Yhteistyönä tehty kvalitatiivinen sisällönanalyysi
Hanass-Hancock, J., Chappell, P., Johns, R. & Nene, S. (2018). Breaking the Silence Through Delivering Comprehensive Sexuality Education to Learners with Disabilities in South Africa: Educators Experiences. <i>Sexuality and Disability</i> , 36(2), 105–121.	Opettajien kokemukset ja lähestymistavat seksuaalikasvatukseen Breaking The Silence-lähestytävän kehityksen ja testauksen liittyen Koulutus ja työkalut mahdollistivat seksuaalikasvatuksen toteuttamisen ja vaikeiden aiheiden opettamisen heidän oppilailleen	Kahdeksan erityisiä tarpeita omaaville oppilaille tarkoitetun koulun opettajat, Etelä-Afrikka Teemahaastattelu. Yhteistyönä tehty kvalitatiivinen sisällönanalyysi, NVIVO
Hatton, S. & Tector, A. (2010). Sexuality and Relationship Education for young people with autistic spectrum disorder: curriculum change and staff support. <i>British Journal of Special Education</i> , 37(2), 69–76.	Oppilaiden, joilla on autismin kirjon häiriö, kokemukset opetus-suunnitelmasta Tutkijat kehittivät opetussuunnitelmaa tutkimuksen tulosten perusteella	Autismiin kirjon oppilaille tarkoitettu erityiskoulu, Iso-Britannia Kirjallisuuskatsaus, kysely ja teemahaastattelu.
Lafferty, A., McConkey, R. & Simpson, A. (2012). Reducing the barriers to relationships and sexuality education for persons with intellectual disabilities. <i>Journal of Intellectual Disabilities</i> , 16(1), 29–43.	Omaishoitajien, tukityöntekijöiden ja ammattilaisten asenteiden ja käsitysten vaikutus älyllisesti kehitysvammaisten henkilöiden seksuaalikasvatukseen Tunnistettiin tarve seksuaalikasvatukseen, mutta oli myös esteitä	Useita eri ammattilaisia, jotka työskentelevät älyllisesti kehitysvammaisten kanssa (mukana opettajia), Irlanti Ryhmähaastattelu ja osin strukturoitu yksilöhaastattelu. Temaattinen sisällönanalyysi
Lamorey, S. (2010). Risk Reduction Education: Voices From the Field. <i>Remedial and Special Education</i> , 31(2), 87–96.	Erityisopettajien ponnistelut, rajoitukset ja tarpeet riskien vähentämisen opetukseen (sisältää seksuaalikasvatuksen) liittyen Opettajilta saatu palaute, vaikutukset vanhempiin, rehtoreihin ja alueellisiin tekijöihin	111 erityisopettajaa, Yhdysvallat Avoimia kysymyksiä sisältävä kysely. Kvalitatiivinen analyysi
Louw, J. (2017). A Qualitative Exploration of Teacher and School Staff Experiences when Teaching Sexuality Education Programmes at Special Needs Schools in South Africa. <i>Sexuality Research and Social Policy</i> , 14(4), 425–433.	Opettajien ja koulun työntekijöiden kokemukset seksuaalikasvatuksen toteuttamisesta erityiskoulussa Tarve seksuaalikasvatukselle, haasteet seksuaalikasvatuksessa	78 erityiskoulun opettajaa ja koulun työntekijää, Etelä-Afrikka Kysely, joka sisälsi myös avoimia kysymyksiä. Induktiivinen analyysi

Löfgren-Mårtenson, C. & Ouis, P. (2019). 'We need "culture-bridges": professionals' experiences of sex education for pupils with intellectual disabilities in a multicultural society. <i>Sex Education</i> , 19(1), 54–67.	Modernin yhteiskunnan monikulttuuristen tekijöiden vaikutus erityiskoulujen seksuaalikasvatukseen Ammattilaisten erilaiset kulttuurista voivat edesauttaa seksuaalikasvatusta	Yhdeksän erityiskoulun työntekijää (mm. opettajia, henkilökohtaisia avustajia), Ruotsi Viisi yksilöhaastattelua ja yksi teemahaastattelu neljän osallistujan kanssa. Teema-analyysi, MAX-QDA 12
Löfgren-Mårtenson, L. (2012). "I Want to Do it Right!" A Pilot Study of Swedish Sex Education and Young People with Intellectual Disabilities. <i>Sexuality and Disability</i> , 30(2), 209–225.	Seksuaaliterveyden vahvistaminen älyllisesti kehitysvammaisilla nuorilla, nuorten kokemukset seksuaalikasvatuksesta Seksuaalikasvatus keskittyy riskeihin, kriittinen pedagogiikka opetuksen apuna	16 erityiskoulun opiskelijaa, jotka olivat 16–21 vuotiaita, Ruotsi Haastattelu
Nelson, B., Odberg Pettersson, K. & Emmelin, M. (2020). Experiences of teaching sexual and reproductive health to students with intellectual disabilities. <i>Sex Education</i> , 20(4), 398–412.	Seksuaalikasvatuksen ja -oikeuksien opettaminen älyllisesti kehitysvammaisille oppilaille Aiheita käsitelty laajasti, oppilaiden erilaiset tarpeet huomioitava	Kymmenen koulun työntekijää (mm. erityisopettaja, aineenopettaja), Ruotsi Osin strukturoitu haastattelu, fenomenologinen lähestymistapa
Phasha, T. & Runo, M. (2017). Sexuality Education in Schools for Learners with Intellectual Disabilities in Kenya: Empowerment or Disempowerment? <i>Sexuality and Disability</i> , 35(3), 353–370.	Kuvaus Kenian älyllisesti kehitysvammaisten oppilaiden seksuaalikasvatuksesta Seksuaalikasvatuksen lähteet, sisältö ja ehdotukset sen parantamiseksi.	56 oppilasta, joilla lievä älyllinen kehitysvamma ja ikä 16–22 vuoden välillä, Kenia Teemahaastattelut ryhmissä ja yksin, fenomenologinen lähestymistapa
Retznik, L., Wienholz, S., Höltermann, A., Conrad, I. & Riedel-Heller, S. (2021). "It tingled as if we had gone through an anthill." Young People with Intellectual Disability and Their Experiences with Relationship, Sexuality and Contraception. <i>Sexuality and Disability</i> , 39, 421–438.	Älyllisesti kehitysvammaisten nuorten kokemukset ihmissuhteista, seksuaalisuudesta ja ehkäisystä Nuorten seksuaalielämä vielä osin rajoittunutta, tarve osallistavampaan toimintaan sekä selkokieliselle materiaalille	42 nuorta, joilla oli lievä tai kohtalainen älyllinen kehitysvamma ja oli joko erityiskoulun oppilas tai satunnaisesti valitun työpajan osallistuja, Saksa Osin strukturoitu haastattelu, jäsentävä ja yhdistävä sisällönanalyysi
Strnadová, I., Loblinz, J., & Danker, J. (2021). Importance of sex education for a successful transition to life after school: Experiences of high school girls with intellectual disability. <i>British Journal of Learning Disabilities</i> , 49(3), 303–315.	Älyllisesti kehitysvammaisten opiskelijoiden käsitykset ja kokemukset seksuaalikasvatuksesta heidän valmistautuessa koulun jälkeiseen elämään Seksuaalikasvatuksen aihealueet rajautuneita, ehdotukset seksuaalikasvatuksen toteuttamiseen	11 älyllisesti kehitysvammaista naispuolista opiskelijaa, 13–20 vuotiaita. Osa tavallisessa koulussa, osa tuetussa tavallisessa koulussa, Australia Yksilö- ja teemahaastattelut, induktiivinen sisällönanalyysi
Tamas, D., Brkic Jovanovic, N., Rajic, M., Bugarski Ignjatovic, V. & Peric Prkosovacki, B. (2019). Professionals, Parents and the General Public: Attitudes Towards the Sexuality of Persons with Intellectual Disability. <i>Sexuality and Disability</i> , 37(2), 245–258.	Arvio vanhempien, ammattilaisten ja kansalaisten asenteista älyllisesti kehitysvammaisten seksuaalisuutta kohtaan Ammattilaisten asenteet konservatiivisia, vanhemmat epävarmoja seksuaalikasvatuksesta	340 osallistujaa, joista 137 olivat erityiskoulun työntekijöitä, Serbia Likert-asteikollinen kysely
Tsuda, S., Hartini, S., Hapsari, E. & Takada, S. (2017). Sex Education in Children and Adolescents With Disabilities in Yogyakarta, Indone-	Erityiskoulun opettajien asenteet seksuaalikasvatuksen toteuttamiseen, sukupuolen merkitys	130 erityiskoulun opettajaa, Indonesia Kysely, SPSS

<p>sia From a Teachers' Gender Perspective. <i>Asia Pacific Journal of Public Health</i>, 29(4), 328–338.</p>	<p>Seksuaalikasvatusta pidettiin tärkeänä, naisopettajat myönteisempiä, opetuksen aiheet rajautuneita</p>	
<p>Wickström, M., Larsson, M. & Höglund, B. (2020). How can sexual and reproductive health and rights be enhanced for young people with intellectual disability? – focus group interviews with staff in Sweden. <i>Reproductive Health</i>, 17(1).</p>	<p>Henkilökunnan näkemykset ja kokemukset älyllisesti kehitysvammaisten seksuaali- ja lisääntymisterveydestä</p> <p>Yleisesti myönteinen suhtautuminen, puutteelliset toimeksiannot ja ohjeistukset</p>	<p>20 erityiskoulussa, erityisasumisyksikössä tms. työskentelevää henkilöä (esim. opettajia)</p> <p>Neljä teemahaastattelua, perinteinen tai induktiivinen sisällönanalyysi</p>
<p>Wos, K., Kamecka-Antczak, C. & Szafranski, M. (2021). In search of solutions regarding the sex education of people with intellectual disabilities in Poland - participatory action research. <i>European Journal of Special Needs Education</i>, 36(4), 517–530.</p>	<p>Älyllisesti kehitysvammaisten aikuisopiskelijoiden tietämys seksuaalisuudesta sekä seksuaalikasvatuksen tarpeiden, rajojen ja odotusten analysointi</p> <p>Seksuaalisuuteen liittyvät lähteet, kiinnostus ja innokkuus puhua aiheesta</p>	<p>24 erityisammattikoulun aikuisopiskelijaa, joilla oli kohtalainen tai syvä älyllinen kehitysvamma, Puola</p> <p>Teemahaastattelu, osallistava toimintatutkimus, kvalitatiivinen analyysi</p>